

הלכות

אפיית מצות

מהדורה שלישית

אדר התשפ"ג

ניתן להשיג אצל

יעקב עובדיה

יחזקאל הנביא 49 בית שמש

052-7124648

פתח דבר

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, על אשר הגדיל חסדו עמי והביאני הלום, להוצאת מהדורה שלישית של הקונטרס, ואשא תפילה לפניו שיתקבלו הדברים אצל הלומדים להגדיל תורה ולהאדירה.

אזכיר גם כאן ששרשיו של הקונטרס נובעים

מפועלו של ידידינו היקר רבי יעקב קיזר הי"ו

שזה כבר כמה שנים שהוא מזכה את כולנו באפיית מצות מהודרות

תחת פיקוחו של אאמו"ר הגאון רבי אבנר עובדיה שליט"א,

אשר מתוך ההכרות המוחשית הזו עם אפיית המצות, עלה בליבי לכתוב את

הלכות האפייה בצורה מסודרת,

ובחסדי השי"ת העלתי על הכתב חלק מההלכות מתוך פסקי המשנה ברורה

והכף החיים ועוד פוסקים, ואקווה שיהיו לתועלת לרבים, אמנם אין בכוונתי

לפסוק כאן הלכה למעשה אלא לציין את הדברים כפי שהובאו בפוסקים

והרוצה לעשות מעשה יעיין במקורות והאחריות עליו.

תודתי לאשתי היקרה תחי' אשר דרבנה אותי לכתובה זו.

להצלחת

ידידי היקר רבי יצחק שבת הי"ו

וכל משפחת שבת הי"ו

לעילוי נשמת

סבי היקר

אליהו בן גורג'יה ז"ל

נלב"ע ה' שבט התשע"ח

ולעילוי נשמת

מרן הגאון רבי עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הגאון רבי יעקב בן מרגלית זצוק"ל

יהודית בת מרים ע"ה

דניאל בן רחמה ז"ל

סביחה בת ג'חלה ע"ה

שרה בת סביחה ע"ה

הרבנית חנה בת שרה ע"ה

תוכן העניינים:

- א' פרק א' - דיני המים . .....
- ב' פרק ב' - דיני הקמת ..... ט
- ג' פרק ג' - הכשר התנור ..... יא
- ד' פרק ד' - הכשר הרחת ..... יג
- ה' פרק ה' - מקום ואופן לישת ועריכת המצות ..... יד
- ו' פרק ו' - עשיית המצות לשם מצוה ..... כב
- ז' פרק ז' - דיני כפולה ונפוחה ..... כד
- ח' פרק ח' - אפיית מצת מצוה בערב פסח אחר חצות ..... כט
- ט' תמצית ההלכות וההידורים.....לב

פרק א'

דיני המים

דין מים שלנו

א. אין לשיין את המצות¹ אלא במים שלנו, דהיינו ששהו לילה שלם בתוך כלי².

ב. שהיית לילה עניינה שישהו עד עמוד השחר³, ולכתחילה ימתין עד שישהו ויעברו עליהם גם עמוד השחר וגם יב' שעות משעת השאיבה⁴, ובשעת הדחק יש להקל ללוש בהם אחר עמוד השחר הגם שלא עברו עליהם עדיין יב' שעות מהשאיבה.^{5 6}

זמן שאיבת המים

ג. זמן השאיבה - לשולחן ערוך ישאב מבעוד יום או בבין השמשות, ולרמ"א ישאב דווקא בבין השמשות⁷ או סמוך לו ממש⁸, דהיינו ממש קודם השקיעה, ולמעשה נכון

⁶ יש להסתפק היכא דעברו על המים יב' שעות משאיבתם ועדיין לא עלה עמוד השחר האם מותר בשעה"ד, ומשכח"ל אליבא דהשו"ע כששאבם מבעו"י וכבר באמצע הלילה עברו יב' שעות משאיבתם.

ולכאורה מהשו"ע עצמו מוכח דאין להקל בזה כלל, כי הרי הוא עצמו סובר ששואבים מבעו"י ואפ"ה סתם וכתב שאין לשים בהם עד שיעבור הלילה כולה. ולכן בזה אין להקל אפי' בשעה"ד. וכן מצאתי בקיצור שו"ע סימן ק"ט סעיף א'.

⁷ משום דס"ל דבעינן שיצטננו המים מהתחממותם בלילה הקודם שתיים עשרה שעות במחובר ושתים עשרה שעות בתלוש, ואם ישאבם מבעו"י נמצא שלא נצטננו יב' שעות במחובר.

ודע, דלפי"ז אפי' אם שואב כמה ימים קודם האפיה לא ישאב מבעו"י, כיון שצריך שהמים יצטננו י"ב שעות במחובר דווקא, וכששאבן מבעו"י נמצא שלא נצטננו מחימוםם בלילה שקודם השאיבה י"ב שעות במחובר, ולא יועיל לזה שישהו כמה ימים. וכן מוכח מדברי המשנ"ב בסקט"ו שהאופים ביום ראשון ישאבו בליל חמישי [דהיינו הלילה שבמוצאי חמישי], ורק בדיעבד ישאבו ביום שישי מבעו"י, והרי שגם כשהמים שוהים אח"כ את כל יום השבת ומוצ"ש, ג"כ יש קפידא לשואבם דווקא בביה"ש של ליל שישי.

⁸ הכה"ח בסק"י דן מתחילה לומר דסמוך היינו תוך חצי שעה לשקיעה, אך מסיק מתוך לשון הדרכי משה דהיינו סמוך ממש, וכל ההיתר בזה הוא משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת [ולפי"ז בזמנינו שיש זמנים מדויקים ראוי לשאוב דווקא אחר השקיעה

¹ היינו בין מצת מצוה ובין שאר המצות, כמבואר במשנ"ב תנה' סק"א, וכ"ה בכה"ח סק"א, ומשום שדין הלינה הוא מכח חשש חימוץ ואין בזה נפקותא בין מצת מצוה לשאר המצות.

² יש לדין זה ד' טעמים. א. דעת רש"י דהיינו משום שבימי ניסן המעיינות חמין ולכן צריך שהמים יצטננו יב' שעות בתלוש. ב. דעת הרא"מ דהיינו משום שבלילה חמה מהלכת בשיפולי הרקיע ולכן צריך קודם הלילה לשואבן כדי שלא יתחממו בלילה, ולדידה כששאבן קודם הלילה מותר מיד ללוש בהם. ג. ברמ"א ע"פ ביאור המשנ"ב בסק"ד נראה, דאחר שהוחמו בלילה מכח הילוך החמה, צריך שיעבור עליהם י"ב שעות במחובר וי"ב שעות בתלוש ורק עי"ז פג חומם מהלילה שקודם השאיבה. וכן הביא הכה"ח בסק"ו בשם דרשות המהרי"ל. ד. דעת הריב"ן דקרירות הלילה מחצות ועד עה"ש גורמת לצינון המים כשהם תלושים, ולכן משהוחמו ע"י החמה בעינן שישהו לילה שלם ויצטננו בזה.

³ ואי"צ עד הנץ החמה, כן משמע מלשון המשנ"ב בסק"ו ומלשון הכה"ח סק"ד. [אמנם עיין בכה"ח שכתב שנכון ליהזר להמתין ללוש עד שיאיר היום הרבה פן יטעו באור הלבנה עכ"ד, אך בזמנינו שיש לוחות שנה לכאורה יכול לעשות ע"פ הלוח].

⁴ כי בזה יוצא אליבא דכו"ע, כי בשהיית יב' שעות יוצא את שיטת רש"י, ובשהייה עד אחר עה"ש יוצא את שיטת הריב"ן.

⁵ כ"כ המשנה בסק"ו. ויפה ציינו במהדורת דרשו [הע' 11] דכ"ז כששאבן בביה"ש או קודם, אבל אם שאבם אחר ביה"ש דבדיעבד מתיר זאת המשנ"ב בסק"ד, מוכרח לעיכובא להמתין י"ב שעות ממש.

לשאוב דווקא בבין השמשות או סמוך לו, ולא קודם לכן, אך אם שואב כמות מרובה ולא יספיק לסיים את השאיבה בתוך בין השמשות, יתחיל מבעוד יום כפי הנצרך לו ויפסיק מיד בתום יג' וחצי דקות מהשקיעה⁹.

וכן הדין כשיש לו אופנים אחרים של דוחק קצת, שיכול לשאוב מבעוד יום לכתחילה¹⁰. כמו"כ, לכו"ע אם עבר ושאב מבעוד יום מותר לו להשתמש במים אלו לכתחילה אחר לינת לילה¹¹.

ד. שיעור בין השמשות הוא מהשקיעה עד שלוש עשרה וחצי דקות אחריה¹², ולא ישאב לאחר מכן, ובדיעבד אם עבר ושאב אח"כ יכול ללוש בהם אחר שהיית י"ב שעות מעת השאיבה¹³, אך אם שאב אחר חצות הלילה אסור ללוש בהם למחר¹⁴.

ה. כשהזמן קצר לו ומוכרח או להתחיל מבעוד יום או לסיים אחר בין השמשות יקדים ויתחיל בשאיבה מבעוד יום וזה עדיף מלשאוב אחר בין השמשות¹⁵.

ו. יכול לשאוב בפעם אחת לכמה ימים של אפיה¹⁶.

שהיית יב' שעות. [ולעניין אם מותרים אחר שהיית עוד לילה עיין בהערה הבאה].

¹⁴ ולעניין ללוש בהם אחר שילונו עוד לילה, מהבית יוסף משמע שנוטה בדעת היראים שאסור, כי מאחר שנשאבו בעודם חמים אין להם תקנה, ומעתה אף שהמשנ"ב מיקל בנשאבו עד חצות, מ"מ אחר חצות לכאורה לר"א ממיץ נאסרים לעולם. ומלשון הכה"ח נראה שחשש לזה, כי משמע מלשונו שכשאפשר באחרים לא ילוש בהם כלל.

¹⁵ כן מבואר ממש"כ המשנ"ב בסק"ה דביום המעונן טוב יותר להקדים מלאחר. ולכאורה לפי מה שהערנו שהשואב על פי לוחות שאינם מדויקים בתכלית ראוי לו לסיים את השאיבה מעט קודם סוף בין השמשות, כשנצרך לו לשאיבה יג' דקות, יותר טוב לו להקדים דקה או שתיים לפני השקיעה ולסיים דקה או שתיים לפני גמר ביה"ש.

¹⁶ כ"כ השו"ע בפשיטות ע"פ תשובת הרשב"א שהובאה בב"י, ולכאורה עיקר חידושו הוא שיכול לשאוב גם כמה ימים קודם האפיה ואינו מוכרח לשאוב דווקא בלילה הסמוך לאפיה.

ודע, דכמה אחרונים כתבו שיש הידור לשאוב לכל יום ויום בפנ"ע, כ"כ החיי אדם בסימן קכח, וכן הוא בקיצושי"ע [סימן ק"ט אות ג']. ויש להסתפק האם ההידור הוא לא להקדים את השאיבה לאפיה ומש"ה לא ישאב לכמה ימים, ויש ליתן טעם לזה, דחוששים אנו שמא באריכות הזמן יקרה שיתחממו המים, או שאין שום מניעה להקדים את השאיבה

בדקדוק. כ"נ לכאורה, מלבד היכא שזמנו מצומצם ומוכרח לשאוב כל השלוש עשרה וחצי דקות, שאז יתחיל מעט לפני השקיעה כדי לגמור מעט לפני סוף ביה"ש. וצ"ע.]

⁹ כן כתב הכה"ח בסק"ח דלכתחילה יש לשאוב דווקא בביה"ש או סמוך לו, וכן הוא בבא"ח ש"ר פרשת צו הלכה טז, וכן דעת מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בהליכות עולם [צו הלכה י], ועיין שם שכתב שאם השאיבה מרובה יתחיל מבעוד יום.

ודע שהשואב שאיבה מרובה הלוקחת יותר מיג' וחצי דקות ומהדר להתחיל דווקא בשקיעה ולא קודם לכן, ועי"ז נגרר לשאוב אחר בין השמשות, הרי זה חסיד שוטה, כי לשאוב אחר בין השמשות גרע טפי כמבואר בדברינו בהלכה ה', ולכן יתחיל מבעוד יום כמש"כ ההליכות עולם.

¹⁰ כ"כ בביה"ל ד"ה מבעו"י, וכן כתב גם במשנ"ב בסקט"ו לעניין האופה במוצ"ש ושכח לשאוב בליל שיש, דיכול לשאוב לכתחילה בעוד היום גדול.

¹¹ כ"כ המשנ"ב בסק"ד.

¹² כן כתב הכה"ח בסק"א. ויתכן שהשואב ע"פ לוח שנה שאינו מדויק בתכלית, ראוי לו לסיים דקה או שתיים לפני גמר ביה"ש.

¹³ כ"כ המשנ"ב בסוף סק"ד. ומשמעות דבריו היא, דבזה שהיית יב' שעות לעיכובא אפי' בדיעבד, ולא סגי במה שעלה עה"ש. אמנם דעת הכה"ח באות יב' דהיכא דאפשר באחרים אין ללוש בהם גם אחר

אופן השאיבה

ז. כתב הרמ"א דלכתחילה טוב יותר לשאוב מן הנהרות ולא מן הבארות אבל כשהנהרות גדולים מהפשרת שלגים ומי גשמים יותר טוב לשאוב מן הבארות.

ח. נוהגים לסנן את המים בשעת השאיבה בבגד לבן ונקי.¹⁷ (משנ"ב סקי"ב).

ט. יאמר קודם השאיבה הריני שואב מים לשם מצת מצוה, אכן אם לא אמר כן יכול ללוש במים לכתחילה.¹⁸

באיזה כלי ישאב

י. לכתחילה טוב להיזהר שלא לשאוב בכלי נחושת¹⁹ ולא בכלי ברזל²⁰, וגם לא ישהה את המים בתוכם, [אך יכול ללוש בהם], ומ"מ בכל זה בדיעבד אין לחוש.

עושה לשם מצוה את שאר המצות, כי ודאי יעשה לשם כך שיהיו ראויים לצאת בהם ידי חובה, אך במצות של ליל הסדר יכוון בשעת השאיבה והאפיה שאכן יקחם לזה. וצ"ע.]

¹⁷ משנ"ב סקי"ב וכה"ח אות כד'. ויש להסתפק האם אפשר לשאוב ללא סינון, ולסמוך על כך שבשעת האפייה יסננו לפני נתינתם בכלי מדידת המים. והנה המשנ"ב כתב שטעם הסינון הוא שמא יש שם דבר חימוץ, ולכאורה לפי"ז די במה שיסירונו לפני האפייה. [אך לפי המבואר בתרומת הדשן סימן קט"ו שהחשש הוא שיש במים דבר המחמם, וודאי צריך לסננו בשעת השאיבה כדי שבזמן הלינה שבו הם מתקררים לא יהא בתוכן דבר המונע את קירורן.] ומ"מ מלשון המשנ"ב משמע שהמנהג היה לסנן בעת השאיבה ומסתבר שיש להקפיד על כך.

¹⁸ כן נראה ממש"כ המשנ"ב בסקכ"א דרק לכתחילה ישאב ישראל ובדיעבד אפי' גוי מהני ובגוי ודאי שאין כוונת לשמה ומ"מ מהני.

¹⁹ לשון המשנ"ב בסקכ"ה היא "שלא לשאוב בכלי נחושת". ולכאורה משמע מזה שאפי' אם רק שואב בכלי נחושת ושופך ממנו מיד לכלי אחר אי"ז טוב, אבל ודאי שלא זו כוונת המשנ"ב אלא הוא איירי בשואב ומשהה בכלי שבו שאב, שהרי סיים המשנ"ב, שהמים צריכים צינון לילה אחד וכשהם בכלי נחושת אינם מצטננו בכלי נחושת כמו בשאר כלים. והרי שעיקר הקפידא היא על השהייה בכלי נחושת. ולפי"ז לכאורה לשאוב ע"י כלי נחושת וליתן מיד בכלי אחר שרי לכתחילה, אך מלשון הבה"ח באות נב' משמע שכלי נחושת מחמם ולפי"ז אפי' רק לשאוב על ידו לכלי אחר אין ראוי. וצ"ע.

²⁰ כה"ח אות נ'.

לאפיה, וכל ההידור הוא שלא לשאוב כמות של כמה אפיות בב"א כי כשהמים מרובים הם יותר חמים. ונפק"מ כששואב לפעם אחת מוקדם, דלצד הראשון יש הידור לא לעשות כן, ולצד השני אין בזה הידור, וכמו כן נפק"מ האם יכול לשאוב בלילה אחד לכמה אפיות בכמה כלים, דלצד הראשון יש הידור לא לעשות כן ולצד השני אין בזה הידור, כי נדון כל כלי כשאיבה בפנ"ע ליום האפיה של כלי זה, ומה איכפ"ל שיחד עם זה שאב בעוד כלים. וצ"ע. אכן עיקר הידור זה לא נזכר במשנ"ב ובכה"ח.

והנה הרמ"א כתב שנוהגים ליטול מים מיוחדים למצה של מצוה. ובפשטות כוונתו לאפוקי מים שנשאבו שלא לצורך אפיית מצות כלל, אך הבה"ט באות ז' מביא מהמהרי"ל שיש נוהגים ליטול מים מיוחדים לכל לילה בפני עצמו, ופירש בכה"ח אות מו' דהיינו ששואבים בב' כלים, ובאחד יאמר 'זה למצות של לילה ראשון' ובשני יאמר 'זה למצות של הלילה השני של גלויות'. וכ"כ באות מח'. והיינו שמייוחדים לשם איזו מצוה ממש הם מיועדים.

וכל זה אינו עניין להנ"ל מהאחרונים, כי שואבים יחד בשני הכלים וגם אופים למחרת לשני הימים, וההידור הוא לייחד מצות עם מימיהם לאכילת כל לילה בפנ"ע. [וצ"ע מ"ט האמירה בפירוש לשם ליל שני אינה מורידה במעלת לשם מצת מצוה לעניין אם ירצה לצאת בהם י"ח בלילה הראשון, ושמה מתחילה אומר לשם מצת מצוה והיינו שיהא זה ראוי למצוה, ורק אח"כ יוסיף שדעתו להשתמש בהם בפועל ללילה ראשון או שני. והנה לכאורה נראה שעפי"ד הבה"ט ראוי לייחד את מצות ליל הסדר ומימיהם ממצות שאר הימים, וגם בזה אל תתמה שע"ז אינו

יא. כתב הרמ"א דנוהגים לשאוב בכלי חרס²¹ חדשים ולא בישנים כי מאיסי ואין זה הידור מצוה. וה"ה דיכול לשאוב בשל עץ ושל אבן או של חרס מצופה זכוכית²² ואפי' כשהם ישנים כיון דלא מאיסי. ובכה"ה כתב דגם בכלי מתכות שאינם נחושת וברזל יכול לשאוב.²³

צורת הולכת המים ואיחסונו

יב. לאחר השאיבה כשמוליך את המים לבית טוב לכסות אותם כדי שלא יפול לתוכם דבר חימוץ,²⁴ ואם שואב מבעוד יום²⁵ כשהחמה עדיין זורחת צריך מדינא לכסות מלמעלה, ואם הכלי של זכוכית צריך לכסות גם מהצדדים.^{26 27}

שאפי' אם לא יפול לתוכם חמץ יש לחוש שיפול דבר שיגרום להם לחימום, ואילו המשנ"ב כתב שזהו משום שלא יפול לתוכם דבר חימוץ.

ודע, דמלשון המשנ"ב נראה שכל הצורך בכיסוי הוא כשמוליך תחת אוויר השמים, ומשמע שכשמוליך בתוך הבית אי"צ לכסות. אכן אחר שמניחם ומעמידם כתב הא"ר בסק"ג שאפי' בתוך הבית חייב מדינא לכסותם כי בזמן המרובה שעומדים ללא השגחה יש לחוש שיפול לתוכם דבר חימוץ. והביא הכה"ה בסק"ג את הא"ר. ויש מקום לעורר בזה עוד מצד גילוי משקים כששכיחי נחשים, אך כשלא שכיחי אין חוששין מדינא לגילוי כמבואר בשו"ע יו"ד קטז'. אולם בדרשו מביאים מהדברי מלכיאל שכתב שבשל מצות מצוה יש לחוש משום הקריבהו נא לפחתך מעין דברי השו"ע בסימן ערב' לעניין גילוי יין. ובכה"ה משמע לחוש לגילוי בכל גווני, דכתב באות לג' שרק אם אין לו מים אחרים ולא שכיחי נחשים ילוש בהם. ומשמע שבכל המצות איירי.

²⁵ כמבואר ברמ"א לקמן תנט' ס"א, וכששואב אחר השקיעה קודם צה"ל, אף שעדיין אור אין לחוש כלל לחימום השמש כיון שכבר שקעה כמבואר בלשון המשנ"ב כאן, וא"כ הלכה זו נוגעת רק כששואב מבעו"י ממש כהשו"ע או עכ"פ בשעה"ד ע"פ הכרעת הביה"ל, או כשמוליך את המים ללישה. ²⁶ מסתימת המשנ"ב נראה שצריך לכסות את כל הצדדים ואפי' אותם שאינם כנגד כיוון זריחת השמש. ובדרשו מביאים שהשו"ע הרב כתב שרק ביום המעונן יכסה כל הצדדים, ובלא"ה די לכסות בכיוון שבו יש שמש.

²⁷ ונראה שאין הבדל בין זכוכית שקופה לזכוכית צבועה, דבכל גווני יש לחוש שתחמם השמש את המים דרך הזכוכית, וכמו"כ פשוט שגם בזכוכית

²¹ הכה"ה מביא מהלבוש באות ז' שזהו משום שכלי חרס משמרים את קרירותם של המים, ומשמע שמהדרים בכלי חרס ולא במינים אחרים מהאי טעמא, ומ"מ מדינא הכל מותר וכמש"כ המשנ"ב דרק בכלי נחושת אין לשאוב, ומשמע דבשאר מינים יכול לשאוב.

²² וה"ה דיכול לשאוב בכלי זכוכית דהא רק בכלי נחושת כתב המשנ"ב שלא לשאוב [ואולי יש ללמוד זאת גם מכלי חרס המצופים זכוכית אלא שאי"ז ראייה גמורה דאיכ"ל שהחרס גורם לקירור אבל ודאי שהדין הוא שאפשר בזכוכית]. והחזו"א בקו"א ח"א קפ"ה כתב לשאוב דווקא בכלי זכוכית.

²³ לעניין כלי פלסטיק, האול"צ ח"ג פ"א תשובה ג' כתב שראוי להימנע מכך כיון שפולטים ריח במים, ומשמע שאין בזה קפידא מעיקר הדין, ובפסקי תשובות כתב שנתפשט המנהג להשתמש בהם למים שלנו.

אכן יפה ציין שם שכשהם חדשים ירחץ אותם לפני השימוש מחמת החומרים שמורחים בשעת הייצור וטוב להדיחם ברותחים, ועיין כה"ה סקנ"א בשם מועד לכל חי שלא ישאב ממקום שנתנו צינורות מחדש כי נותנים בהם שמן.

²⁴ כן כתב המשנ"ב בסקי"ב בשם האחרונים, וכ"ה בכה"ה באות כד' ועיי"ש שמביא מהמג"א שפירש כן בכונת הרמ"א, ולפי"ד המג"א זהו דין גמור ולא רק זהירות ראויה. אכן המשנ"ב סתם כהח"י שהרמ"א לא איירי כשמוליך בלילה אלא כשמוליך ביום מהמרתף למקום האפיה, ולפי"ד לא איירי הרמ"א בחשש נפילת חימוץ אלא בחשש חימום מן השמש, אך מ"מ כתבו האחרונים שטוב לכסות מפני חשש נפילת דבר חימוץ.

ויש לציין, דלשון התרומת הדשן בסימן קט"ו היא שחוששין שיפול לתוך המים דבר המתמם דהיינו

יג. כשבחויך חם יאחסן את המים במרתף ואם אין לו מרתף יניחם בבית [שו"ע ס"א ומשנ"ב סק"ז]. אבל כשקר בחוץ יניחם באוויר בלילה, וישכים קודם זריחת השמש ויכניסם לבית²⁸. והרמ"א כתב שאפי' כשקר בחוץ יניחם בבית²⁹ שמא ישכח להכניסם בהשכמה³⁰. וצריך להיזהר שלא להניחם בחדר מחומם.³¹

יד. בדיעבד אם הניחם במקום שיש שמש או בחדר מחומם, אם לא נתחממו כלל מותר ללוש בהם, ואם נתחממו אפילו מעט אין ללוש בהם עד שיצטננו³².

אולם יעויין בשעה"צ בתנט' סק"ז שמביא שהמג"א רצה לאסור הולכת מצה ומים וקמח גם שלא בשעת חמה שמא יתענן ולא אדעתיה והיינו מהמנהג שיש בלישה, ומשיג עליו השעה"צ דבחוץ אין חשש שיתענן ולא אדעתיה. וקצת משמע מזה שבפנים מודה למג"א דחיישינו, אכן הוא כתב זאת על מצה ויתכן שבמים ס"ל שאין את הגזירה כלל. וכדמשמע מדבריו בעניינינו. וצ"ע.

²⁹ והגם שהם תחת תקרה יכסה אותם שמא יפול לתוכם דבר חימוץ, וזה עדיף מאשר שישארו מאווררים. כה"ח אות כג' בשם א"ר. ומביא מהפמ"ג שיכסם בפשתן דק.

והיה מקום לתמוה, דאם לעולם מכסה מ"ט מצריך הרמ"א להעמיד בבית, והלא יכול להעמידם בחוץ והכיסוי יגן עליהם מפני החמה כשם שכיסוי זה מגן עליהם מפניה כשמוליכם לאפיה. ועיין בחק יעקב [סק"ב] שכתב שהולכה שהיא זמן מועט סגי לה בכיסוי כל דהו, אבל העמדה שהיא זמן מרובה בעיני כיסוי טוב דאל"כ תחמם השמש דרך הכיסוי, ולכן עדיף להורות להכניס שמא לא יכסם כראוי. [ולפי"ז לקושטא דמילתא אם יכסם בכד אטום אין לחוש לחימום השמש, אך לפמ"כ הפמ"ג ראוי שיכסם בפשתן דק כדי שיהיו קרובים לגילוי ויצטננו, ואזי מסתבר שבזמן מרובה אינו מגן מהשמש].

³⁰ ולכאורה גם לדבריו יש הבדל בין כשחם בחוץ לבין כשקר בחוץ, דכשחם בחוץ עדיף ליתן במרתף, ואילו כשקר בחוץ עדיף ליתן בבית שזה יותר קרוב לקור שבחוץ.

³¹ יש להסתפק כשמקררו במזגן האם יכול לסמוך ע"ז לכתחילה ולהניח בו הן במרתף והן בבית, וד"ז מצוי בשואב לכמה ימים, שלשו"ע יצטרך להיות דרוך, ולהוציא ולהכניס בכל שינוי מזג אויר וזה דבר קשה, ולהנ"ל אולי יניח בבית או במרתף ממוזגים ודיו. וצ"ע.

³² משנ"ב סק"י בשם ש"ערי תשובה. ומלשון ההליכות עולם [צו הלכה י'] משמע שרק כשנעשו פושרים אסור ללוש בהם.

מחוספסת חוששים לחימום שהרי זכויות שבזמנם לא היו מזוקקות ומ"מ מחמיר בהם המשנ"ב.

ויש לדון במוליך בכלי פלסטיק שקוף האם צריך לכסות גם מהצדדים כיון שהוא שקוף או שרק בכלי זכוכית חיישינו לחימום דרך הדופן ולא בשאר כלים אפי' כשהם שקופים, ומסתברא שבכל כלי שקוף חוששים לחימום השמש.

²⁸ כיון שאסור להשאירם בחוץ כשהחמה זורחת עליהם, ומעי"ז אסר הרמ"א בתנט' ס"א להוליכן בחמה. אמנם, עיין במשנ"ב שכתב [בסק"ט] שהאיסור הוא רק כשאחר הזריחה תהא החמה עליהם, אבל אם עומדים במקום שלא רואה את פני השמש בבוקר אין לחוש להשאירם שם בבוקר אא"כ הוא יום המעונן שאזי כל מקום נחשב כמקום חמה כדלקמן תנט' ס"א.

ודע, שלקמן תנט' ס"א הרמ"א מביא שנהגו שלא ללוש בבית כנגד החלון כלל אפילו בשעה שאין שם שמש, שמא יתענן ולא אדעתיה, אך כשלש בחוץ אין לחוש לזה כי רואה מיד כשמתענן. ולכאורה בעניינינו שמניח את המים בחוץ והולך לו, היה ראוי לאסור מהך מנהגא להניחם גם שלא במקום חמה שמא יתענן ולא אדעתיה, וצריך עיון מה שסתם המשנ"ב להקל במקום שאין חמה שם.

ושמא מסברא לא היינו חוששים שיתענן ולא אדעתיה, אלא מכח המנהג חוששין לזה, ועיקר המנהג היה בלישה, וכיון שבה לא שייך החשש בחוץ, אין לנו אלא חידושו, ואין גוזרים מעצמינו על מים בחוץ הגם שבהם שייך היה לאסור. ולפי"ז יתכן שאסור להניחם בבית כנגד החלון כשם שאסור ללוש כנגדו גם כשאין חמה, כי חלק זה כן יש ללמוד מהמנהג בלישה. אמנם יתכן לומר עוד, שכל המנהג היה על לישה ולא על מים, ובהם לא גזרינו כלל, וכל שאין זה במקום חמה שרי לגמרי. [ויש להטעים זאת קצת, כי שם חיישינו לחימוץ ממש וכאן חימום המים פחות מביא לחימוץ וכדחזינון שגם כשהוחמו אם לש בהם בשוגג שרי, ואילו בעיסה שהוחמה דעת האחרונים לאוסרה בכל גווני.] וצ"ע.

טו. מים שנתחממו ע"י החמה או ע"י האש³³ ונצטננו, נחלקו האחרונים האם מותר ללוש בהם³⁴, והמשנ"ב בסק"ט פוסק דיש להקל בזה רק בשעת הדחק או בהפסד מרובה כשעבר ולש בהם הרבה מצות.

עבר ולש במים חמים או במים שלא לנו טז. אם עבר במזיד ולש במים שלא לנו או במים חמים³⁵, המצות אסורות באכילה בפסח אע"פ שאין רואים בבצק סימני חימוץ³⁶ ומ"מ המצות מותרות בהנאה ובשהייה.

יז. אם לש בשוגג³⁷ במים שלא לנו, לרמ"א המצות מותרות, ולשו"ע אין להתירם כ"א בשעת הדחק כשאין לו עיסה אחרת. ואפילו לרמ"א שמתיר את המצות, אין ליקח אותם לצאת ידי חובה בלילה הראשון אלא ישתדל להשיג מצות אחרות.

יח. אם לש בשוגג במים חמין או בפושרים, אין להתיר מצות אלו אלא בשעת הדחק.³⁸

³⁵ וה"ה בלש בפושרים כיון שאסור ללוש בהם כבחמין, וכדמשמע מלשון השו"ע בס"ג שכתב מתחילה חמין ופושרים, ועל שניהם כתב 'ואם עבר ולש בין באלו בין במים שלא לנו אסור'. ויש לדון בלש במים שהוחמו מעט שכתב המשנ"ב בשם השע"ת דאין ללוש בהם, האם אסירי בדיעבד, ומסתבר דאין המצות נאסרות כי אי"ז מדינא אלא חומרא ולא שייך ע"ז קנס.

³⁶ והיינו משום קנס דרבנן, ולא משום חשש חימוץ, ולכן מותר בהנאה. וה"ה דשרי בשהייה בפסח. [דהנאה ושהייה שוים הם כמבואר בכ"מ, ועיין בלשון החזו"א בסימן קכ"א סק"ב ד"ה ומ"פ דמדוייק מלשונו ג"כ כנ"ל דהכא שרי בשהייה ג"כ].

³⁷ לכאורה מכלל שוגג ג"כ אם לא ידע שמים אלו לא לנו. ויש לעיין כשאדם אחר הטעהו במזיד והביא לו את המים שלא לנו כמים שלנו והלש עצמו היה שוגג, אי חשיב שוגג או מזיד, ונראה פשוט דחשיב שוגג, אך ודאי שאסור לעשות כן לכתחילה להטעות את הלש.

³⁸ ועיין בכה"ח אות עה' ועו' שבכה"ג יזהר לעסוק בעיסה בזריזות יתירה.

³³ וכשנתחממו מדוד שהורד מהאש ונותר חם, וחומו זה חימם את המים, ודאי מותר כשנצטננו. ביה"ל ד"ה ומים שבתוכם פושרים.

³⁴ ישנם כמה מצבים של חימום. א. כשהוחמו יותר מחמימות הרוק או מחמימות מים ששואבים מהנהר בקיץ, דאזי ודאי דתליא במחלוקת זו ויש להחמיר לאוסרם גם אחר שיצטננו אם לא בשעה"ד.

ב. כשרק נעשו פושרים דהיינו כחמימות הרוק או כמים ששואבים בקיץ מהנהר, ונצטננו, ובהם, הכה"ח בס"ק עב' כתב בשם הגר"ז דבזה לכו"ע שרי, אך מהביה"ל בד"ה מים שלא לנו שנתבטלו מוכח שגם פושרים שנצטננו אסורים לדעת האוסרים חמין שנצטננו. [ומש"כ הביה"ל בד"ה ומים שבתוכו פושרים, דבחמי הדוד שנצטננו מותר לכו"ע היינו משום שלא הוחמו לא ע"י חמה ולא ע"י האש אלא ע"י הדוד וזה קיל טפי, להתיר כשנצטננו. וצ"ע בדברי הכה"ח הנ"ל שפירש את הביה"ל על כל פושרים שנצטננו דשרו לכו"ע, דלכאורה בביה"ל בד"ה מים שלא לנו משמע לא כך. וכמשנ"ת].

ג. כשהוחמו חמימות כל שהיא ולא נעשו אפילו פושרים, ונצטננו, ובהם נראה שאף שכתב המשנ"ב בסק"י בשם השע"ת דאין ללוש בהם, מ"מ ה"מ בעודם בחמימותם אבל כשנצטננו שרי.

אופנים שמכשירין מים שלא לנו

ט. מי שאיך לו בשום פנים מים שלנו ואיך בידו להשיג מצות שנילושו כדין במים שלנו, מותר לו ללוש במים שלא לנו רק כפי השיעור הנצרך לו ללילה הראשון לצאת ידי חובתו³⁹.

כ. מים שלא לנו שנתבטלו ברוב⁴⁰ במים שלנו מותר ללוש בהם⁴¹, ואפילו לכתחילה יכול לערב מעט מים שלא לנו במים שלנו וללוש בהם⁴² כשרואה שלא יספיקו לו המים שלנו⁴³.

כא. מי גשמים דינם כמים שלנו ומותר ללוש בהם מצה לאלתר בין כשירדו ביום ובין כשירדו בלילה⁴⁴.

ופשוט שאף שכל ההיתר לערב מים שלא לנו במים שלנו הוא כשרואה שלא יספיקו לו, מ"מ לפי"ד הכה"ח גם כשרואה שמוכרח לערב צריך לשים ליבו שיהא חד בתרי, ורק אם גם זה לא מספיק לו אזי יערב יותר ובלבד שישאר רוב ממים שלנו, ואילו לדעת המשנ"ב, כשהוצרך לערב אין נפקותא כמה מערב ובלבד שישאר רוב ממים שלנו. [ודע, דהח"ח עצמו במחנה ישראל ח"א פל"ה אות ד' כתב דלכתחילה צריך חד בתרי, אולם במשנ"ב סתם בזה ומשמע שלא הצריך זאת כלל, וכיוון שהמשנ"ב הוא משנה אחרונה דידיה, מסתמא דעתו למעשה כמש"כ במשנ"ב להקל בכל גווני.]

⁴¹ ולעניין מים חמים או פושרים שנתערבו ברוב מים צוננים ונצטננו, כתב הביה"ל דלכתחילה יש ליזהר מלוש בהם, ובדיעבד בהפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב יש להקל.

⁴² משנ"ב שם בשם האחרונים, ועיין כה"ח סקפ"ז דרק כשא"א לו בקל למצוא מים שלנו שרי.

⁴³ וכל זה לערב במים קודם הלישה, אבל אחר שנתן את המים שלנו בעיסה ובא להוסיף מים שלא לנו אסור אפילו כשהמים שלנו רבים יותר כי אין כאן ביטול ברוב. משנ"ב בסקל"ט. ועיי"ש שמסתפק לעניין דיעבד כשעירב בכה"ג במזיד. אכן כשנפלו מאליהם או שעירבם בשוגג פשיטא דשרי בדיעבד כמש"כ השעה"צ בסקמ"ו.

⁴⁴ משנ"ב תנה' סק"ח ושעה"צ סק"ח. אמנם, דעת הכה"ח [באות ד'] שכשירדו ביום צריך להלינם לילה קודם הלישה, וכשירדו בלילה מותר ללוש בהם לאלתר רק בשעת הדחק. [כ"כ באות סד].

³⁹ משנ"ב סקל"ו, ועיי"ש שכתב זאת לעניין שלא יאפה לכתחילה יותר מהנצרך לו לצאת ידי חובתו בליל הסדר, אולם נראה שאיך חייב לאפות בצמצום ממש אלא יאפה כפי הנצרך לו בשופי לקיום המצוה, ואחר שאפה, שוב גם אם נותר לו מעט, לרמ"א יכול לאוכלו גם אחר שקיים את המצוה, דלא גרע מאפה בשוגג שלרמ"א המצות מותרות באכילה. אך לשו"ע רק באין לו אחרות שרי. ודע, דמדברי המשנ"ב מבואר דאין להקל ללוש לכתחילה במים שלא לנו לצורך אכילת פת ביו"ט ושבת חול המועד אלא רק למצוות עשה של מצה. ומסתבר שגם אפיקומן וכורך בכלל ההיתר.

⁴⁰ ישנן שתי דרגות של ביטול. האחת, שלישי מים שלא לנו שנתבטלו בשתי שלישי מים שלנו, והוא הקרוי 'חד בתרי', והשנית, ארבעים ותשע אחוז מים שלא לנו שנתבטלו ברוב מים שלנו.

והנה השו"ע בתנה' ס"ד כתב שביטול חד בתרי מהני, והמשנ"ב בסקל"ח כתב דלאו דווקא חד בתרי אלא כל שהמים שלנו רבים על המים שלא לנו ה"ז מותר. אולם מרן הגר"ע יוסף צוק"ל בחזו"ע [הלכות אפיית מצות הלכה א'] נוטה להצריך לכתחילה חד בתרי דהיינו שלישי מים שלא לנו בשתי שלישי מים שלנו, ובדיעבד מיקל עד רוב. וע"ע בהליכות עולם [צו הלכה י']. גם מהכה"ח אות פו' משמע שההיתר לערב לכתחילה הוא בחד בתרי ממש, ורק אם רואה שלא יספיקו לו סגי ברוב. [ולעניין אם כבר נתערבו יש לעיין האם ג"כ מחמיר ליקח מים אחרים בקל או שבדיעבד שרי].

שימוש במי ברז למצות

כב. ראוי שלא להשתמש במי ברז לאפיית מצות, ולא מועיל לזה עירוב ברוב מי מעיין, ויש מקילין להשתמש במי ברז.⁴⁵

מעלת הנותר מהמים שלנו

כג. מה שנשאר ממים שלנו ישתמש בהם למזוג ד' כוסות⁴⁶.

שהוא לבאר, שהרי כתב המשנ"ב בס"ק כז', דמים שיש להם חיבור למים שבקרקע הווי כבקרקע. אך יתכן שזהו רק לחומרא ולא לקולא. [ופשוט שלב' טעמים אלו אסור גם לערבם ברוב מים שלנו, כי מלבד מה שלא לנו יש כאן ריעותא דחמין וריעותא דהחומרים כימיים שלזה ל"מ הביטול. אולם בהליכות שלמה פ"ז ה"ג כתב שהמנהג להכשיר מי ברז לאפיית מצות לאחר לינה, וכן דעת האור לציון ח"ג פי"א ה"ג.

⁴⁶ כתבי ר' אליהו מני [מצת מצוה א'], עפ"ד החיים לראש דף ז' סק"ז.

⁴⁵ **הבעיה שיש במי ברז היא**, שמערבים בהם חומרים כימיים שיש לחוש שהם כמי פירות שיחד עם מים ממהרים להחמיץ, ויתירה מזו יתכן שהם כפלפלין וסיד שאפילו משהו מהם גורם לחימוץ. כ"כ המועדים וזמנים ח"ג סימן רסא' בשם הגאון מטשיבין. ועוד, שפעמים שבמאגרים מתחממים המים בשמש ושוב אף שנצטננו אין ללוש בהם לכתחילה. [ול"ד למי נהר המתחממים בשמש שמצטננים במחובר, אכן לפי"ז יש לדון שהמים שבמאגרים חשיבי כמחברים אם יש להם חיבור כל

הלכות אפיית מצות

פרק ב'
דיני הקמח

אופן הולכת הקמח

א. כשמוליכין את הקמח אחר טחינתו בשקים, אין להניחם על בהמה ללא אוכף או עור עבה תחת השק¹, ואם עבר והוליד כך ימתין² מעת לעת³ עד הלישה כדי שיתקרר הקמח.

ב. לא יניח את שק הקמח על מכסה מנוע וכיוצא בזה שהוא חם, ואם נותן בד עבה מתחתיו והבד אינו חם אפשר דשרי⁴, ואם עבר ועשה כן צ"ע אם מותר הקמח, ועכ"פ לא יפחת מהמתנת יום או יומיים⁵ עד הלישה⁶.

כמבואר במשנ"ב סקמ"ב גבי טחינה וכ"ש כאן, אך כשאפשר לו ימתין מעת לעת.

והנה לקמן גבי טחינה כתב השו"ע דיטחן יום או יומיים קודם הלישה, והיינו דלכתחילה יטחן ב' ימים קודם הלישה ואם א"א לו יטחן עכ"פ יום לפני, כמבואר במג"א סקי"ג, וכאן סתם המשנ"ב דימתין מעל"ע ולא הצריך כלל להמתין לכתחילה ב' ימים. וכנראה כאן קיל טפי, דאי"ז אלא חשש חימום חלש ול"ד לטחינה שודאי מחממת את כל הקמח. אולם עיין בכה"ח בסקצ"ד שכתב שימתין יום או יומיים כבסעיף ט'. וזה לכאורה לא כהמשנ"ב וצ"ע.

⁴ לכאורה יש לדמות דין זה לע"ג בהמה ודינו כדינה, אכן כאן יש חום גדול יותר וצריך לוודאות שע"ג הבד לא חם.

⁵ דלכאורה יש כאן חימום גדול וצ"ע כמה זמן מקררו, ומיהו נראה שאף דבהך גוונא דלעיל משמע במשנ"ב להקל לכתחילה במעל"ע ואי"צ יום או יומיים, כאן מסתברא להמתין כטחינה.

⁶ יש לעיין בקמח שהיה נתון באויר חם, האם צריך להשהות אותו קודם הלישה או שרק הנחה ע"ג חפיץ חם מחממתו ולא עצם היותו נתון באויר חם. וצ"ע.

¹ משום שהקמח מתחמם מגוף הבהמה ועי"ז יחמיץ יותר מהר בלישה. ויש עוד טעם, שמזיעה הבהמה תחת הכובד וזיעתה מחמצת, אך בדיעבד נקטינן שאין זיעתה אוסרת כמש"כ המג"א. שו"ע תנג' ס"ז ומשנ"ב סקל"ד ושעה"צ סקנ"ו.

והנה, הקמח מתחמם ברחיים כמבואר בס"ט, וא"כ יש כאן חידוש שהגם שהקמח כבר חם מהטחינה אסור להוליכו על הבהמה מחשש חימום. והטעם הוא או משום שכשמחמם דבר חם ה"ז עוד יותר חם וקרוב להחמיץ או שחימום הבהמה גדול יותר מהחימום שבטחינה.

² משנ"ב סקל"ד, כי לחימום מהני המתנה כדלקמן סעיף ט', ומשום הזיעה בדיעבד שרי וכנ"ל, אך כתב שאם רואה שנתלחח הקמח טוב לכתחילה ליטול הקמח באותו מקום.

ודע, שהיה מקום לדון שאפילו לכתחילה ויכול להוליך ע"ג בהמה ולסמוך ע"ז שיאפה אחר שיעור הזמן הנצרך לקירור הקמח, אך מלשון השו"ע נראה שאסור לעשות כן, ופשוט שאסור משום החשש שזיעת הבהמה מחמצת. אמנם מצד חשש החימום לבד ראוי היה לכאורה להתיר גם לכתחילה. ועיין בהערה 12 מש"כ בזה.

³ כ"כ המשנ"ב בס"ק לד' וכ"ה לקמן סקל"ה גבי הניח שקים זע"ז. ופשוט שאפילו לינת לילה מספקת

ג. לא יניח הרבה שקים⁷ עם קמח זה על זה כשאפשר לו לזוהר בזה⁸, וכמו"כ לא יישב⁹ עליהן¹⁰, ואם הניח או ישב ימתין מעת לעת¹¹ עד הלישה¹².

זמן השהייה בין הטחינה ללישה

ד. לכתחילה יטחן את החיטים יומיים לפני הלישה ואם אי אפשר לו יטחן עכ"פ יום לפני הלישה ואין צריך מעת לעת אלא צריך שתהא לפחות לינת לילה¹³. ויש הידור לטחון החיטים שלושה ימים קודם הלישה¹⁴.

ה. קמח הנטחן ברחיים של מכונה דינו להמתין כנ"ל, והנטחן רחיים של יד מדינא מותר ללוש בו לאלתר אך טוב להחמיר ולהמתין¹⁵.

¹¹ עיין מש"כ בהערה 3' דסגי גם בלינת לילה, וכמו"כ עיי"ש דבכה"ח מבואר שצריך לכתחילה יום או יומיים כטחינה, והמשנ"ב לא מצריך יותר מאשר מעל"ע.

¹² משנ"ב סקל"ה. ולכאורה ראוי היה לומר שכשדעתו להמתין ללישה מעת לעת יוכל אפילו לכתחילה להניח שקים זע"ז כמו שבטחינה טוחן לכתחילה יומיים קודם ולש, אך מדברי הרמ"א משמע שבכל גווני לא יניחם זע"ז, ורק בדיעבד כתב המשנ"ב שישהה מעל"ע. וצ"ב הטעם, דהא אין כאן לחלוח כלל שמחמתו נאסור לכתחילה. ושמא הגם שאחר יום או יומיים מתקרב הקמח מ"מ לכתחילה אין לסמוך על קירור זה כי אחר שנכנסה בו חמימות, הרי זו משפיעה השפעה כל שהיא לעולם, ורק בדיעבד סמכין על שהייה. ובטחינה אין ברירה כי מוכרחים לטחון [ולא הטריחו לטחון בשל יד], אבל כאן יזהר לכתחילה שלא יתחמם הקמח כלל.

¹³ שו"ע בסעיף ט' עפ"י ביאור המג"א שהובא במשנ"ב ס"ק מב'.

¹⁴ מהרי"ו הובא בבאר היטב, וגם הכה"ח באות קטו' הביאו. אולם המשנ"ב השמיט זאת וכנראה לא ס"ל שיש עניין בזה. ונראה דלפי דברי המג"א דלעיל, אי"צ מעת לעת בכל זה אלא די במה שילון הקמח ג' לילות.

¹⁵ משנ"ב ס"ק מב' ושעה"צ סקע"א. ולכאורה בזה שההמתנה אינה מדינא יתכן שאין צריך כלל להדר ולהמתין ג' לילות. וצ"ע. וכמדומה שבבני ברק נוהגים להדר גם בזה להמתין ג' ימים.

⁷ וכשנותן בדליים ואינו ממלאם עד הסוף אלא נשאר מעט אויר תחת המכסה, יתכן שאין מניעה לשים כמה דליים זע"ז, כי האויר יבודד ביניהם.

⁸ רמ"א בתנ"ג ס"ז, ומשום שעיי"ז מתחמם הקמח. ויש לעיין במש"כ 'הרבה שקים' דמשמע ששני שקים זע"ז יכול להניח ורק הרבה אסור, וצ"ע כמה הוא שיעור הרבה שקים שאסור. וגם צ"ב, דבמקור הדברים בירושלמי מבואר שאסור ליתן השקים זע"ז, ולא אשכחן שרק הרבה שקים זע"ז אסור. ואולי לאו דווקא נקט הרמ"א הרבה, או שנאמר שכיון שהמרדכי כתב שבימינו שלא לותתין אי"צ לחוש לזה מדינא ורק טוב להחמיר לכתחילה, החמיר הרמ"א בזה לכתחילה רק בהרבה שקים. וצ"ע.

ואגב נראה דמש"כ המרדכי שמחמת הלתיתה היה חימוץ רצונו לומר שהיה הקמח מחמיץ מיד בחימומו, ולדידן שאין לותתין אין כזה חשש, אך עכ"פ יש חשש שיתחמם הקמח וזה יקדים את החימוץ בלישה, ולזה חוששין רק לכתחילה כשאפשר, כי בדרך כלל עד הלישה הולך לו חימום מועט זה וגם כיון שהוא מועט אינו ממחר כ"כ את החימוץ. ואולי לכן מצריך הרמ"א הרבה שקים כדי שיהא זה חימום רב יותר שישאר גם אחר שיזיזו את השקים ויפעל לזירוז החימוץ.

⁹ הנה מבואר ברמ"א [תנ"ג ס"א] שלא לדחוס את הקמח בשעת המדידה, ולכאורה מהאי טעמא ראוי היה לאסור לשבת עליו, אך ז"א, דהרמ"א איירי בשעת המדידה ורק שם קפיד, אבל קודם לכן אין איסור מהאי טעמא כי אח"כ בשעת המדידה יחזור לאורירותו, ורק משום שהשיבה מחממת אסור.

¹⁰ משנ"ב סקל"ו.

ו. אם עבר ולש תוך הזמן, ישמרנו היטב מחימוץ דהיינו שיעסוק בעיסה בזריזות יותר משאר עיסות ואזי אינה אסורה בדיעבד [משנ"ב סקמ"ג].

אופן מדידת הקמח וזהירויות בעסק הקמח

ז. כשמודד את הקמח לא ידחק אותו כי כשהוא נדחס אינו נילוש יפה, ואפילו להניח ידו על הקמח אין נכון לכתחילה.¹⁶

ט. כשעוסק בקמח יישמר שלא יפול עליו רוק כי רוק מחמיץ כמים כמבואר בשו"ע תסו' סעיף ה'.

י. ירחיק את המצות האפויות מהקמח כדי שלא ידבק במצות ויחמיץ כשיבואו במגע עם מרק וכיוצא בזה.¹⁷

פרק ג'

דין הכשר התנור

אופן הכשרת התנור

א. תנור שאפו בו חמץ ובאים להכשירו צריך להסיקו על דעת להכשירו ויגדל חומו עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו¹, ולשים לב שיהיו גחלים על כל קרקעיתו, ולא יהיה שום חלק מהקרקעית שלא העביר על גביו גחלים². וטוב וישר להסיקו קודם ההיסק של האפיה ולהמתין עד שיתקרר קצת ורק אז להסיקו לאפיה, וכמו"כ גם בהיסק האפיה יתן מתחילה את הגחלים על פני כולו³.

והבליע החמץ בכולו [כשהוא לח], ועוד יתכן לומר שהחמץ עצמו נידון כגחלים כיון שיש בו ממשות חמה, וזה מבליע יותר מאשר חום של שלהבת בעלמא. ועיין בלשון הכף החיים באות ג'.

³ הרמ"א כתב שטוב לעשות ב' הסיקים, ובטעמו, החק יעקב פירש שהוא כדי שוודאי יגעו הגחלים בכולו, כי כשפעמיים ינסה להגיעם על פני כולו מסתמא ודאי שלא יפסיד שום מקום. והמג"א פירש שהוא כדי שלא יחוש להסיק היסק גדול מתוך חשש שישרפו לו המצות. ולטעם זה כתב המשנ"ב בסק"ד להתמתין מעט עד שיצטנן קצת ושכן המנהג, ונראה דכמו כן יש חומרא מהטעם הראשון, שצריך גם בהיסק האפיה להוליך גחלים על פני כולו.

¹⁶ הרמ"א בתנו' ס"א כתב שלא ידחוק במידה, והמשנ"ב שם בס"ק ד' כתב שלא להניח היד.

¹⁷ רמ"א תנט' ס"ו, ועיין כף החיים באות פו' שאפילו מצות הנילושות במי פירות יש להרחיק, דזיל בתר טעמא.

¹ שו"ע תסא' ס"א, ואפילו בתנור של חרס מועיל ליבון זה כי כיון שהסיקו מבפנים לא חייס עליה דלמא פקע, ומביאים מהסטייפלער שניצוצות ניתזים היינו ע"י שפשוף וא"צ שיתונו מאליהם.

² מבואר כאן חידוש, שצריך שיגעו הגחלים בכולו ולא די במה שיש בתנור חום עז של השלהבת. וצריך לבאר מה הטעם לזה, שהרי לכאורה בשעת בליעת החמץ היו הגחלים מן הצד ולא על גבי מקום המצות. ושמא חוששין שמא היה במקום זה גחל ובצידו חמץ

ב. אם לא הסיקו והכשירו באופן זה, המצות אסורות אפילו בדיעבד⁴, אלא אם כן עבר מעת לעת מזמן אפיית החמץ, או שברור לו שבמקום הנחת המצות היו גחלים ונתלבן, ורק מסתפק האם באו הגחלים בכל מקום בשאר התנור⁵.

ג. יכול גם להטיל קרקע חדשה ואזי אין צריך הכשר, ושיעור עובייה לכתחילה הוא כעובי אצבע⁶, ואם הטיל קרקע פחות עבה יש להתיר בדיעבד.

אם צריך הכשר במקום נפוחה וכפולה

ד. אם מצה נעשית נפוחה וכפולה טוב להכשיר את התנור, ובדיעבד אין זה אוסר, וכמו כן אם א"א בקל ללבן תוך כדי האפיה יש להתיר גם לכתחילה⁷.

זמן ההיסק לאפייה ובמה מסיקין

ה. אין ליתן את המצה בתנור ואחר כך להסיקו אלא יסיקנו תחילה ואחר כך יתן את המצה, ואפילו בדיעבד אם אפשר לו נכון להחמיר כשנתן המצה תחילה⁸.

ו. בשעת אפיית מצות מצוה נכון להסיק את התנור בלולב⁹, ויש שכתבו להסיק בערבות של חבטת ערבה, ויש נוהגים להסיק בסכך של הסוכה.

דנטל"פ שרי רק בדיעבד אבל לכתחילה אין לסמוך ע"ז לאפות בכזה תנור עד שיסיקנו כדינו. ובאופן השני שרי כמו שכתב השעה"צ סק"ג בשם הפמ"ג, והיינו משום ספק ספיקא, שמא היו גחלים בכולו, ואם לא היו, שמא אין בישול ואפייה מפעפע בכולו.

⁶ משנ"ב סק"ג בשם הלבוש. ומש"כ שבדיעבד סגי בפחות, כ"כ הביה"ל בשם הפמ"ג.

⁷ כן יש ללמוד מדין רחת דלעיל תנא' סי"ט.

⁸ שו"ע ס"ב, ומשנ"ב סק"י וסקי"א.

⁹ כל זה מכה"ח תסא' אות ח', ודיעה ראשונה היא דעת מהרי"ו, וכדיעה שניה כתב הרמ"א בתרסד' ס"ט, והחק יוסף מביא שיש נוהגין להסיק בסכך. ובבן איש חי פרשת צו הלכה כב' כתב שנוהגין להסיק בלולב.

⁴ ואפילו בספק אם הלכו על פני כולו אסורות בדיעבד. משנ"ב סק"ב. אמנם אם הסיק כמה פעמים אפילו שלא לצורך הכשר אין לאסור בדיעבד כי מסתמא מבין הכל הגיעו הגחלים לכל מקום. משנ"ב שם. וכה"ח אות ד'. ודע, דלפמש"כ מרן הגר"ע יוסף זצ"ל גבי רחת דאין לאסור בדיעבד כשהיא נקיה, ה"ה כאן בכל גווני אין לאסור בדיעבד.

⁵ בשני אופנים אלו מותרות המצות בדיעבד. באופן הראשון משום נותן טעם לפגם כמש"כ המשנ"ב בשם הפמ"ג. ואל יקשה לך דבפסח נאמר חוזר וניעור לשיטת הרמ"א בתמז' ס"י דנטל"פ אסור בפסח, כי נטל"פ אין חוזר וניעור בפסח כמו שצידד הביה"ל לעיל תמז' ס"ד, ועוד דהוי טעם בעלמא דאין חוזר וניעור כדלעיל תמז' סק"א. ויש לציין

פרק ד' דין הכשר הרחת

אופן הכשרת הרחת

א. רחת שרודים בה חמץ מהתנור צריכה ליבון ולא די לה בהגעלה, וכשהיא של עץ ואי אפשר ללבנה צריך לקנות אחרת¹. ובדיעבד אם הגעיל ונשתמש בה, מותרת המצה².

ב. גם יד הרחת צריכה הכשר³ אך סגי לה בעירווי כלי ראשון ואי"צ ליבון⁴, ובדיעבד אם לא הכשיר את היד אלא רק את הרחת עצמה וכבר הוציאו בה מצות אין לאוסרם⁵. [בידית עץ ודאי כן הוא, ובברזל צ"ע כי יתכן שלשו"ע צריך ליבון לעיכובא כגוף הרחת].

הדין כשעבר ולא הכשירה

ג. אם לא הכשירה והיא נקיה, לדעת מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל יש מקום להכשיר את המצות בדיעבד כשנעשו קודם פסח⁶, ולמשנ"ב ה"ז אוסרת במצות כדי קליפה אפילו קודם פסח⁷.

עם שומן ג"כ מסקנת המשנ"ב והשעה"צ בס"ק קלו' דרק כדי קליפה נאסר, ואפילו לש"ך ביו"ד קה' סקכ"ג שמסתפק להחמיר באיסור שמן בלוע שיאסור הכל, כאן שהחמץ עצמו אינו שמן ורק נבלע עם שומן לכו"ע אין אוסר בכולו. ומה שאוסרת הרחת ולא אמרינן שתבטל הבליעה בשישים, פשוט שהוא משום שאין שישים כנגד הרחת, וגם כיון שהאיסור הוא כדי קליפה דיינינן רק על שיעור זה, ובו ודאי שאין שישים כנגד הרחת. **ומ"מ אם אינה בת יומא נראה דשרי לכו"ע כשאפה קודם פסח**, כיון שעכשיו הו"ל נטל"פ דבטל, וגם בפסח אינו חוזר וניעור, כמו שנוטה הביה"ל [תמז' ס"ד ד"ה ונתבטל]. ומעיו"ז כתב המשנ"ב בתסא' סק"ב גבי תנור. **אך לכתחילה אין לאפות בה אפילו אם אינה בת יומא**, דלכתחילה אין לסמוך על נטל"פ. ובאפו בפסח עצמו, לשו"ע שרי, ולרמ"א בתמז' ס"י אסור.

¹ שו"ע תנא' סעיף י"ט.

² משנ"ב שם ס"ק קי' בשם הא"ר.

³ כדקיי"ל בתנא' סעיף יב'. ובידית ברזל היינו משום חם מקצתו חם כולו, ובעץ משום ניצוצות או משום שנותנים בכלי ראשון. [הטעם השני לא שייך כ"כ ברחת]

⁴ רמ"א לעיל ס"ב וכן פסק גם הכה"ח באות קנב', וביאר שם דהיינו משום שבליעה שעל ידי חם מקצתו חם כולו קלישא ויוצאת בעירווי. ויש לעיין, דביו"ד קכא' פסק השו"ע דחם מקצתו חם כולו ה"ז מצריך גם הגעלה וליבון לידות, ומ"ט סותם כאן הכה"ח להקל בעירווי.

⁵ ג"ז ברמ"א, וכן פסק הכה"ח באות קנא', ולכאורה צ"ע, דלשו"ע ראוי לאסור בידית ברזל אפילו בדיעבד ומ"ט סתם הכה"ח להקל.

⁶ כ"כ בחזו"ע פסח [דיני אפיית מצות, הלכה ט']. וטעמו, דהוי נ"ט בר נ"ט דהתירא.

⁷ **כשבלעה ממאפים ללא שומן ודאי הדין כך**, כמש"כ המשנ"ב בס"ק קיא', וכשבלעה ממאפים

ד. אם הוציאו מצה חמוצה ואח"כ מצות אחרות, נאסרת הראשונה בכדי נטילה מעובייה, [ובמצות שלנו שכל עוביין פחות מכדי נטילה נאסרת כל המצה]⁸, והמצות הבאות אחריה נאסרות רק כדי קליפה, וי"א שכולם אסורות כדי נטילה⁹.

ה. אם הוציאו מצה נפוחה וכפולה לכתחילה יכשיר את הרחת, ובדיעבד אם לא הכשיר ורדה בה מצות, המצות מותרות. ואם אי אפשר להכשיר ויצטרך רחת אחרת כל פעם הוי כדיעבד ומותר לרדות בה מצות אפילו לכתחילה¹⁰.

שמירת רחת משנה לשנה

ו. רחת שמחזיק משנה לשנה יכול להשתמש בה ללא הגעלה רק שיראה שנקייה היטב¹¹.

פרק ה'

מקום ואופן לישת ועריכת המצות

חובת הלישה והעריכה שלא כנגד השמש

א. הלש והעורך תחת כיפת השמים - אסור לו ללוש ולערוך במקום חמה אלא במקום צל¹, וביום המעונן אסור ללוש כלל תחת כיפת השמים², וכשיש עננים הולכים ובאים, מזדינא מותר ללוש שלא במקום חמה, ומהמנהג שהובא ברמ"א יש ליזהר מזה³, והכף

⁸ משום שיש לחוש למשהו של ממשות שיש על המרדה האוסר בכדי נטילה.

⁹ דיעה ראשונה היא דעת המגן אברהם שבאחרות לא חוששין לממשות כיון שנתקנה בראשונה, ורק בליעות החמץ שברחת אסורות כדי קליפה, ודיעה השניה היא דעת הנהר שלום דחיישינן שלא נתקנה הכל, והובאו השיטות בשעה"צ ס"ק קלח'. גם הכה"ח באות לר' מביא את ב' השיטות. ופשוט שאם ניקה וראה שאין ממשות ה"ז אוסר רק כדי קליפה.

¹⁰ משנ"ב ס"ק קיא' בשם החק יעקב. ונראה שבזמנינו שרודים בשל ברזל צריך ללבנה כי אין בזה כ"כ טירחא שהרי יכול לדחפה בין הגחלים. והן אמנם שאת המצות שעכשו בתנור מוכרח להוציא לפני ליבון והוי כדיעבד, אכן קודם ההכנסה הבאה ילבן. ולעניין הכשר היד נראה שכיון שמקילינן בדיעבד יתכן להקל כאן לכו"ע להכשיר הידות ע"י עירו, וכשזה לא מתאפשר הוי כדיעבד, וכשיר רק את הרחת, ושרי גם בלי הכשר היד כלל.

¹¹ משנ"ב ס"ק קיב' בשם הט"ז ושאר אחרונים.

¹ בשו"ע תנט"ס ס"א מבואר האיסור ללוש, ופשיטא דה"ה עריכה בשמש אסורה. ללוש בצל סמוך למקום החמה, דעת החק יעקב דשרי והאחרונים חולקים דצריך להרחיק מעט ממקום החמה כדי שלא יגיע מהחום ששם למקום הלישה, וכן פסק המשנ"ב בסק"א והכה"ח בסק"ד.

² שם. כי טבע החמה להגביר חומה ביום זה בכל מקום, ועל כן אסור אפילו במקום שאילו הייתה חמה בעולם היה בו צל.

³ הרמב"ן כתב דרך במעונן גמור יש דין יום המעונן ולא בהולכים ובאים, וכתב הביה"ל [בד"ה וביום] דאפשר שלמנהג שהביא הרמ"א יש ליזהר מזה כי מאחר שיש כבר קצת עננים יש לחוש שיתפשטו ולא אדעתיה. [ומזה נלמד שהרמ"א שאוסר רק בבית איירי בלי שום ענן, וחידוש הוא שאפילו בזה חוששין שלפתע יהפך היום ליום המעונן.]

החיים כתב שנהגו שלא ללוש באויר הרקיע כלל⁴, וע"י סדינים ואוהלים מותר⁵. ובבין השמשות ובלילה הכל מותר⁶.

ב. הלש בבית - לא ילוש בתמה הנכנסת מהחלון⁷, וביום המעונן אסור ללוש בכל המקומות שיכולה החמה להכנס מכל זוויות הרקיע, הגם שאפילו לו הייתה נגלית לא הייתה מגיעה כרגע למקום הלישה⁸. והמנהג שלא ללוש כלל כנגד החלון אפילו ביום שאינו מעונן שמא יתענן בלי שישים לב⁹, ובמקום שלא שייך שתגיע השמש מותר¹⁰, וכן ע"י וילון מותר, וגם כאן בבין השמשות ובלילה הכל מותר.

ג. לא יוליך המצות לתנור תחת השמש, דדין הולכה כדין לישה, אלא יכסם במפה, ויחליפנה ממצה למצה¹¹.

שמחמירים בהם כשהשמש מאירה דרכם מ"מ אין צריך להחמיר בהם את החומרא שמכח המנהג להמנע מכל המקומות ששייך שמש גם כשאין שמש, ומותר ללוש מול חלון מזוגג בשעה שאין השמש כנגדו. ונראה שכן מדוייק מלשון המשנ"ב שכתב 'וכן נהגו לכסות החלונות בסדינים בשעה שהשמש מזהיר' דמשמע שבשאר היום אי"צ לכסות.

עוד יש לציין שבפסקי תשובות מביא שיש שכתבו שאם האוויר בחוץ קריר ופתיחת החלון תאוויר את החדר ותצנן אותו, אין צריך להחמיר בשעה שאין שמש, דטפי עדיף שתכנס רוח קרירה מחשש זה שיתענן ולא אדעתיה.

ובעיקר דברי הרמ"א יש להדגיש, שכ"ז בבית, אבל בחוץ לדעת המשנ"ב אין לחוש לזה כי יותר שם לב בחוץ למצב הרקיע. ויש לעיין כשיש עליו תקרה ואין מחיצות האם דמי לחוץ או לבית, ומסתברא דדמי לבית כי אין השמים ניכרים כ"כ לאלתר לעומד שם. וצריך בדיקה בפוסקים.

¹⁰ כן נראה מהמשנ"ב בס"ק ג', וכמו"כ ע"י וילון שרי כמבואר במשנ"ב סק"ב, ואף שהוא איירי עם זכויות פשוט דגם שלא בצירוף זכויות שרי, וכבר הבאנו מהכה"ח דע"י אוהלים שרי וכ"ש וילון.

¹¹ רמ"א שם, ומשנ"ב ס"ק ז'. ובכה"ח בס"ק טז' מביא מהמחצית השקל שאם אין לו כמה סדינים טוב יותר להוליך מגולה מלכסות בסדין אחד כמה פעמים.

⁴ כ"כ בס"ק ה'. אולם יש לציין שבביה"ל מוכח שרק כשיש מקצת עננים יש ליהזר מללוש, ואילו כשאין עננים כלל שרי, אבל הכה"ח נוטה להחמיר אפילו כשאין עננים כלל מתרי טעמי, חדא, שמא יבואו עננים ומתוך טרדתו בלישה לא יתן ליבו, ועוד, דאם יבואו עננים ויצטרך להעתיק מקומו תחמיץ העיסה עד שיעביר הכל למקום אחר.

⁵ כ"כ הכה"ח בסק"ב בשם הברכי יוסף. ⁶ בלילה פשיטא דשרי, וגם בביה"ש כתב המשנ"ב בסק"ד בשם תרוה"ד דאין לחוש אפילו ביום המעונן.

⁷ משנ"ב סק"ב. וכשיש זכויות לחלון דעת החק יעקב להתיר אבל האחרונים מחמירים, כמש"כ המשנ"ב וכה"ח, וכתב המשנ"ב דנהגו להחמיר כהאחרונים ולכסות את החלונות בוילון כשהשמש מזהירה שם.

ויש לציין שהם עסקו בזכויות עכורה שהייתה מצוייה בזמנם, ויתכן לדון שבזכויות צלולה כזכויות שלנו אסור לכו"ע, מעין מה שדנו הפוסקים [עיין הליכות שלמה פ"ה אורחות הלכה הערה 20] להתיר בדיקת חמץ לאור חלון עם זכויות בזה"ז הגם שהמשנ"ב בתלג' סק"ז מביא מהאחרונים להחמיר, ומשום שרק זכויות עכורה עוצרת את אור השמש קצת ולא זכויות צלולה.

⁸ פשוט עפ"ד השו"ע הנ"ל בהערה ב'. ⁹ רמ"א שם, ועיין בכף החיים אות י' בשם הקיצור שולחן ערוך שכשיש חלונות מזוגגות הגם

זהירות מחום התנור

ד. לא יתקרב ללוש אצל התנור מפני חום התנור¹², ויחליף המקלות מפעם לפעם כיון שמתחממים מהתנור¹³.

ה. יזהר האופה שלא להתעכב בהכנסת המצות לתנור, כיון שבתוך כך מתחממות המצות שעל המקל¹⁴.

דין עבר ולש בחמה או אצל התנור

ו. אם עבר ולש בחמה או אצל התנור¹⁵, השו"ע סתם שהמצה מותרת, אולם המשנ"ב והכה"ח פסקו שאם נתחממה העיסה, אסורה באכילה¹⁶.

אופן העסק המונע חימוץ

ז. לכתחילה אין להניח את העיסה בלא עסק אפילו רגע אחד ואזי אפילו כל היום¹⁷ אינה מחמצת¹⁸, ומ"מ אם הניחה בלא עסק, כל עוד לא התעסקו בה בעריכה וכיוצא בזה¹⁹, אינה מחמצת עד יח' דקות²⁰, אך כשכבר נתעסקו בה ונתחממה בידיים, אם ניחיה בלא עסק מיד²¹ מחמצת, ויש להקל כששהתה העיסה עד דקה בלא עסק.

באחרונים [השלטי גיבורים] והמחמיר לעצמו אפילו בדיעבד תע"ב.

¹⁸ וכתב הרמ"א דמ"מ יזהר להזדרז כי יש לחוש שהשהיות יצטרפו לשיעור מיל אם יהא בין השהיות עסק שאינו גמור, ולמהרי"ל יש להחמיר אפילו בעסק גמור, ועוד שבמקום חם הבצק מחמיץ גם בשהייה של פחות מיח' דקות.

¹⁹ העיסוק הנצרך לעצם הלישה אינו כעסק לעניין זה שנאמר שאחריו תחמיץ העיסה מיד [ושמעתי מהגר"י משדי שליט"א שגם פינר נחשב כלישה לעניין זה ואינו נידון כעריכה, וכן שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א], אך ריבוי העסק שאינו נצרך ללישה עצמה כגון עריכה וכיוצא בה [וה"ה לישה בידיים ללא צורך לגיבוש הבצק], הוא הגורם שלאחריו אם תונח העיסה, מיד תחמיץ.

²⁰ כן כתב השו"ע, והביה"ל [בד"ה הוי רביעית] כתב דבהפסד מרובה אפשר להקל עד עשרים ושתיים וחצי דקות אם לא ראינו סדוק ושיאור, והביאו הכף החיים באות ל'.

²¹ כן כתב השו"ע, ומשמע מלשונו שממש מיד מחמיצה העיסה, וכתב המשנ"ב בסקי"ח שהעולם אין נזהרים בזה כל כך ואפשר דמיד לאו דווקא אלא רצונו לומר שיעור מועט. ועיין באור לציון ח"ג פי"א דעד דקה הוי שיעור מועט.

¹² שו"ע שם, ועיין משנ"ב סק"ט דאם התנור מחמם את כל החדר אסור ללוש בכולו עד שיפתח את הדלת והחלונות בשיעור שירגיש שיצא החום, ומסיים דהכל לפי העניין, דפעמים שהחדר קטן והחום רב ופעמים שהחדר גדול והחום מועט.

¹³ משנ"ב סק"י וכה"ח ס"ק כג', ועיין שם שכתב שיזהר שלא להעמיד המקלות אצל פי התנור כי מתחממים ויש לחוש שיחמיצו המצות קודם שיגיעו לתנור.

¹⁴ משנ"ב סק"י, עיי"ש שהתריע על כך שמחזיקים המצות סמוך לתנור ומתיישבים היכן יניחום, או שמשוחחים עם העורכים, ובתוך כך המצות מתחממות, והוא איסור גמור. [ויש להוסיף, דבמקום חם גם שהייה מועטת מחמיצה את העיסה כדמשמע במשנ"ב בס"ק י"ז, וא"כ כנגד התנור אפילו שהייה כל דהוא מביאה לחימוץ].

¹⁵ השו"ע כתב דין זה בלש תחת השמש, והמשנ"ב בסק"י הוסיף דה"ה בלש כנגד התנור.

¹⁶ שו"ע תנט"ס"ה ומשנ"ב סקמ"א וכה"ח ס"ק עה', ולעניין לאסור בהנאה כתב הכף החיים בסק"ג דהכל לפי העניין, דאם הוחמה הרבה יש לאסור גם בהנאה.

¹⁷ שו"ע ס"ב, ועיין כה"ח סקל"א שבירושלמי מבואר שאחר 72 דקות מחמיץ, וסיים בשם הב"ח שראוי להזהיר לכתחילה לחוש לדברי גדול

הלכות אפיית מצות

ח. עיקר הידור המצה נקבע על פי מיעוט השהיות שלה, ולכן יש ליתן לב שלא יצטברו מצות בהמתנה לתנור, וכשבכמה אפיות חוזרת על עצמה ההמתנה, יש לבחון מחדש את סדרי העריכה ולסדרם באופן שימנע זאת.

ט. העסק הנצרך כדי למנוע חימוץ הוא לישה או עריכה במערוך וכיוצא בזה, וגם עשיית חורים היא עסק קצת²², אמנם בכל עיסוק שהוא צריך להתעסק בכל המצה ולא רק במקצתה, ולכן אם דופק במקום אחד על העיסה אין זה מועיל לשאר המקומות שבעיסה²³. ודע, שלהעביר יד על המצות ולשפשף אין זה עסק אלא אדרבה מחמם בזה את העיסה ומחמיץ אותה²⁴.

סימני חימוץ

י. עיסה שיש בה סדקים הרי זו חמץ, ואפילו אם בחלקה יש סדקים אנו נוקטים שכולה חמץ, וגם עיסה אחרת הנעשית באותו זמן דינה כחמץ²⁵. וגם בהכסיפו פניה הדין כנ"ל אלא שאזי אין על אכילתה בפסח כרת²⁶.

המורסן גם חובט בו כלישה ולכן הדבר אינו מוכרע לע"ע. וצ"ע.

וכשיש מצות בתנור ואין אפשרות להכניס עוד, וכבר גמר לערוך את המצה, העיצה היא להמשיך לנקרם ברעדלר עד שיוכלו להכניסם לתנור. אולם אם אין לו רעדלער פנוי לנקר בו כל הזמן, יש להורות שאם עברה דקה מגמר הניקור הראשון ישבור את המצה ויעשנה מחדש, כיון שניקור אינו מבטל שהיות כמבואר במשנ"ב סקט"ז, ולכן לנקר מידי פעם אין זה מועיל, וממילא לא ימלט שתעמוד בלא עסק, כיון שהדרך היא שבמצה גמורה מתיירא העוסק לעסוק בה עסק גמור כדי לא להרוס אותה.

ודע, שהשניות הבודדות שהמצה עומדת על המקל עד ששמים את כל המצות על גביו אינה נחשבת שהייה כלל ומותרת גם לכתחילה כמש"כ האור לציון.

²⁵ שו"ע שם, והטעם הוא כמש"כ המשנ"ב בס"ק יט', דחיישינן שהיה שם איזה חום שמיהר את החימוץ.

²⁶ גם זה בשו"ע ובמשנ"ב סקכ"א.

ודע, דבביה"ל [ד"ה ואחר] מסיק דהרמ"א מפרש את השו"ע דווקא כשניכר שהעיסה חמה מכח העסק, ולא בסתם עסק שאזי גם אחר הרבה עסק יש שיעור יח' דקות. ומניח בצ"ע. וידוע שהחזו"א בסימן קכ"א סקט"ז נטה להקל בכל עניין זה, דגם אחר עסק אין העיסה מחממת עד יח' דקות.

²² משנ"ב סקי"ב, ומש"כ על עשיית חורים כן משמע בס"ק טז'.

²³ משנ"ב סקי"ב.

²⁴ משנ"ב סקכ"ב, ויש להסתפק האם מסירת המצות מיד ליד או הזזתם הוי עסק. והנה הביה"ל בתסה' ס"א מביא מהרמב"ם שלהפך בידו במורסן הוי עסק המונע חימוץ, וכתב ע"ז הביה"ל שלכאורה הוא דבר מוסכם כי הוי ככל עסק בעיסה. ומזה יש ללמוד לכאורה שלהפך עיסה מצד לצד הוי עסק. אולם מסיים שם שמסתימת השו"ע משמע להחמיר במורסן, ולכאורה ה"ה בעיסה, אך מלשון הביה"ל משמע שעיסה פשיטא להיתר וכל נידון הוא במורסן. אולם בעיקר הדבר יש לדון, האם היפוך דמורסן שווה למסירת מצות מיד ליד, כי יתכן שהיפוך

פרטי דינים לעת העריכה

יא. טוב ליהזר לכתחילה שלא לשבור את המצה ולעשותה מחדש כי זה גורם לסדקים וכפלות, אך אם גמרה וחושש שתבא לחימוץ יכול לשוברה ולעשותה שוב כדי להתעסק בה²⁷.

יב. אם העיסה רכה לא יוסיף לה קמח²⁸ אלא יעשה עיסה קטנה מגיבול קשה ויערבנה עם העיסה הרכה.²⁹

יג. צריך לבער פירורים מהשולחן אחר כל עיסה. [וראוי להזהר בזה גם אחר כל מצה].³⁰

וצריך שיהא שישים כנגדם ושיהיו מעורבים יפה כדי שיתבטלו, וגם יש לדון לאסור לערבם לכתחילה משום ביטול איסור לכתחילה [ועיין תמז' ס"ק קב' ותנג' סק"כ כ' שדן המשנ"ב לאסור לבטל חמץ לכתחילה.]. וממילא רק בין עיסה לעיסה חוששין לחימוץ ולא בין מצה למצה כי לא עמדו הרבה זמן ללא עסק. ויש לדון לשו"ע שמיד מחמיץ האם יש לחוש לזה גם ממצה למצה.

[ועיין בחיי אדם כלל קכח' הלכה כב' שכתב שיש חשש כפולה במקום הפירורין, ולפי"ד פשיטא שאפילו בין מצה למצה יש לחוש. ולכאורה צ"ע מדבריו בהלכה כג' שצריך לרחוץ את העריבות מבצק הדבוק בהם, וכן להחליף את המפות משולחנות העריכה, כל יח' דקות, ומביאו המשנ"ב בסקל"ג, וצ"ע אמאי לא הצריך לבערם תמיד כדי שלא ידבקו במצה ויבואו לידי כפולה. ופשוט שמהעריבה לק"מ כי מסתמא הפירורים שבה יתערבו יפה בעיסה בעת הלישה ואין צריך לחוש שישארו כפירורין עד האפיה, אך מהשולחנות קשה. ונראה שיש לחלק בין בצק הדבוק בכלי שאין כ"כ חשש שידבק במצה מאליו, לבין פירורי בצק שאינם דבוקים בכלי, שיש לחוש שידבקו במצה באליהם ועי"ז תיחשב ככפולה.

אולם מסתימת המשנ"ב כאן דרק בין עיסה לעיסה יבער את הפירורין משמע דלא חשש לזה. וצ"ע מדברי הח"ח עצמו במחנה ישראל ח"א פל"ה אות י' שכתב לבער פירורין מהשולחן משום חשש כפולה. אולם ידוע שהמשנ"ב נכתב אחרי ספר מחנה ישראל, וא"כ משנה אחרונה עיקר דלא משום כפולה אתינן עלה. וצ"ע.]

²⁷ רמ"א שם, וכבר כתבנו לעיל שכן ראוי לעשות כשעברה דקה מגמר העשייה.

²⁸ שו"ע ס"ו, שמא לא יתערב עם העיסה יפה ואזי לא יאפה בתנור כראוי, וכשיתנו את המצה בפסח במרק יחמיץ.

ואם א"א לו ומוכרח להוסיף קמח - מותר להוסיף, אלא שמצה זו צריך להזהר בה משרוייה מדינא, ומ"מ בדיעבד כשהוסיף קמח ושרה במרק אין לאסור אא"כ ידוע לו שנשאר קמח בעיסה. משנ"ב סקמ"ד.

²⁹ **יש להסתפק האם מותר להוסיף מים לעיסה כדי שתהא רכה יותר.** והנה המשנ"ב בתנט' סקכ"ו מביא מהדרכי משה שבמדינות אשכנז נוהגים שלא לקטוף המצות במים. ולפי"ז יתכן לאסור, אבל נראה מלשון הדרכי משה שהסיבה היא שמים שע"ג המצות מאחרים את אפייתן בתנור, וא"כ כשלוש היטב עם העיסה אין שום בית מיחוש, כי עתה זו עיסה רגילה, [ועיין בלשון המשנ"ב תנה' סקל"ט שליתן בעיסה חד בתרי במים שלנו אסור, ומשמע לכאורה שמותר להוסיף מים לעיסה, אכן יתכן דאירי תוך כדי הלישה ולא אחר שזה נעשה לעיסה]. ולדינא לכאורה מותר כי אין להמציא חשש שלא יתערב יפה ויהא כקיטוף. וצ"ע למעשה.

³⁰ משנ"ב סקמ"ד. **ולכאורה היה נראה שכוונתו היא** שאפילו פירורי בצק כשאינם נעשים חלק אחיד מהעיסה אינם נאפים יפה, ולפי"ז אפילו ממצה למצה יש ליהזר בזה, אך במשנ"ב משמע דרק בין עיסה לעיסה יש לחוש, **ולכן נראה דהטעם הוא** שיש לחוש שפירורים אלו עמדו בלא עסק זמן מה והחמיצו, וכשמערבם במצה נמצא שעירב חמץ

יד. ירחיק המצות מהקמח³¹, והעוסק בקמח לא יקרב לעיסות עד שינקה מלבושיו וידיה ידיו³², וכן המודד קמח לא יתעסק במים, והעוסק במים לא ימדוד קמח.³³

טו. יש הסוברים³⁴ שיש לצנן את הידיים במים מפעם לפעם בשעת הלישה, אך המנהג הוא שלא לצנן במים כלל³⁵. אולם אם האופה עצמו לש, צריך לצנן ידיו במים לפני הלישה כי ידיו מתחממות מחום התנור³⁶, ואם עבר ולש בלי צינון מותרת העיסה³⁷.

טז. דם המתערב בבצק הוא כמי פירות המתערבים בהם וממהרים את החימוץ³⁸, ולכן מי שיש לו מכה באצבעו ויש לחוש שייצא ממנה דם לא ילוש ויערוך ללא כפפות³⁹.

יז. יזהר שלא תנטוף זיעה על הבצק כי יש לחוש שזיעה דינה כמי פירות שכשהם מעורבים עם מים הם ממהרים את החימוץ⁴⁰.

כשאופה ואח"כ לש עוד בצק, שאז יתכן שלא רצו לנהוג כן שמא פעמים שלא יצנן ידיו היטב.
³⁷ רמ"א בתנ" ס"ג עפ"י הרמב"ם.
³⁸ משנ"ב תס"ו סק"ח בשם הפר"ח.
³⁹ מצד איסור דם אין כ"כ חשש כיון שבטל בשישים, אבל לענין חמץ בפסח אפילו בכל דהו מחמירינן. כ"כ המשנ"ב שם סק"ו. [ויל"ע הלא קודם פסח קיימינן והוי לה בלח דלא חוזר וניעור גם לרמ"א. ולכאורה מטעם אחר יש לאסור, דאפילו כל שהוא ממהר החימוץ, כמי פירות שמבואר במשנ"ב תס"ו סק"ו דגם כשהמי פירות מועטים אסור, ול"א דבטלי ברוב ומשם שסוף סוף תכונתם עדיין משפיעה ומחמצת].

⁴⁰ הרמ"א בתס"ו ס"ה כתב שזיעת אדם אינו מחמיץ, והיינו שאינה כמים שמחמיצים את הקמח לבדם, והכה"ח שם באות סא' מביא שהרוקח מחמיר שהיא כמים. ושם באות כד' מצדד שהשו"ע בס"ג סתם להקל שאין הזיעה מחמצת ומביא שיש אוסרים, ודעתו לחוש לאוסרים לכתחילה.

אולם שם הנידון הוא האם זיעה לבדה מחמצת, אבל בנידון דידן יש מים בעיסה ואופים אותה עכשיו ואין גריעותא במה שתהא כמים, אלא הגריעותא כאן היא משום שיתכן שזיעה היא כמי פירות שכשמעורבים במים הם ממהרים את החימוץ, ויצטרך להזדרז מאוד בעיסה זו.

ומבואר בכה"ח, שלרוקח שהיא כמים אינה כמי פירות, ואילו לרמ"א שמיקל שאינה כמים, תצא כאן חומרא שתהא כמי פירות ודנים שממהרת חימוץ. ודעת הכה"ח שוודאי שיש לחוש שהיא כמי

³¹ רמ"א ס"ו.

³² משנ"ב סקמ"ה, והנה מסתבר שהלש עצמו מותר לו לערוך ואינו כעוסק בקמח. ויש לדון האם מודד הקמח מותר לו ללוש, ולכאורה אין בזה חשש כי עכשיו יוצר את העיסה ואין גריעותא במה שיגיע ממנו קמח לעיסה. ומעתה יש לדון בפינר האם עדיין הוי כלישה או שדינו כעריכה. ועיין עוד בכף החיים אות סב' עוד פרטים בזה, שיפשיל הלש שרווליו עד המרפק, ושישטוף ידיו עד המרפק. ועוד כמה נקודות.

³³ משנ"ב סקמ"ה.

³⁴ עיין שעה"צ תנ"ט סקכ"ט שכ"ה דעת רש"י והטור ועו"ר.

³⁵ והוא עפ"י ד"ה הר"ן [בפסחים יב: מדה"ר ד"ה צריכה] שרק כשהאופה עצמו לש צריך לצנן כיוון שידיו חמות מחום התנור, וכן משמעות הרמב"ם בפ"ה הי"ב. אולם כתב המשנ"ב בסקכ"ז בשם האחרונים שכל זה בסתם, אבל אם מרגיש שנתחממו ידיו מחווייב מדינא לצנן במים. ועיין במשנ"ב שם שמסיק שאפילו בסתם טוב לכתחילה להחמיר ולצנן במים.

³⁶ פשוט דבכה"ג לכו"ע צריך לצנן. ועיין בכה"ח באות מח' שכתב, ומיהו עתה לא יש מנהג זה שהאשה שלשה היא אופה אלא אחד לש ואחר אופה. ויש לעיין האם יש קפידא שלא ילוש ויאפה אותו אדם, או שרק לא נהגו כן, אבל אין קפידא אם יאפה וילוש ע"י צינון ידיו באמצע. וצ"ע. ומ"מ נראה ברור, שאם מתחילה הוא לש ואח"כ אופה אין צד קפידא בדבר, אלא אם יש מקום לדון היינו רק

וכן יזהר שלא ינתז מפיו רוק על הבצק.⁴¹

צורת המצה

יז. אין לעשות צורות⁴² של חיה ועוף או אותיות⁴³ מהמצה⁴⁴, אבל לעשות חורים כדי שלא תתפח מותר אפילו אם יוצא עי"ז צורה,⁴⁵ ומ"מ טוב למהר לעשותם⁴⁶ שלא להשהות אותם⁴⁷.

יח. מנהג ישראל לעשות המצות עגולות, ואין זה בכלל איסור עשיית צורות.⁴⁸

יט. אין עושים את המצה עבה טפח [8 ס"מ], ובפחות מטפח מותר, ויש מחמירים⁴⁹, וראוי לעשות את המצות רקיקין.⁵⁰

⁴⁵ שו"ע שם.

⁴⁶ משום שכשמנקר מקצת שוהה המקצת האחר ללא עסק. כה"ח אות מ' בשם הגר"ז.

⁴⁷ בעיקר עניין הרעדלך, עיין בכה"ח אות טל' שהעיר שבין מצה למצה מחמיצין הפירורים שבתוך הרעדלך, והפרי חדש לימד זכות, שאותו אדם עושה לכל המצות ואינו שוהה ללא עסק, אך כתב שאם שהה בין מצה למצה פשיטא שצריך לנקרו מפירורים.

⁴⁸ דעת תורה כאן בשם מהר"י אסאד [שו"ת, סימן קנז'], ונתן טעם לזה, שהוא דומיא דמצות יוצאי מצרים שנאמר בהם 'עוגות מצות', והיינו מצות עגולות, דעוגה היינו עיגול כמש"כ רש"י בתענית כג., ועי"ש שנתן טעם למה שאפו דווקא עגולות.

⁴⁹ בשו"ע בס"ה איתא דלא יעשה טפח, ולעניין דיעבד, דעת הביה"ל בד"ה פת עבה שאסור באכילה, והכף החיים באות מח' מביא מחלוקת בזה ומשמע שנוטה להקל, אך כתב שלא יקחנו למצת מצוה וגם יעיין בתוכו אם נאפה שפיר.

ובפחות מטפח, הכה"ח באות מז' מיקל אפילו לכתחילה, והמשנ"ב בס"ק יז' מחמיר לכתחילה ומיקל בדיעבד, וכתב שכשהיא עבה יעיין בתוכה אם נאפית יפה ולא נתחמצה.

⁵⁰ הרמ"א בסעיף ד' כתב לעשות רקיקין, וכתב הכה"ח [באות מא'] דאף דמדינא שרי כל שאינו טפח מ"מ צריך ליזהר לעשותן דקין. והוסיף [באות מד'], וכל הנזהר לעשות יותר דקין ולא עבים ה"ז משובח. והנה הכף החיים באות מד' מביא מהבית הלל מנהג שהיו עושים מצות לצורך קמח מצה כעובי אצבע [2 ס"מ], ומסיים הכה"ח שכל הנזהר לעשות יותר דקים ולא עבים ה"ז משובח. ונביא כאן את לשונו:

פירות כיון שעיקר הדין כהרמ"א. אולם עיין במשנ"ב תסו' סקכ"ח שמביא שהאחרונים נחלקו לדעת הרמ"א שאינה מחמצת האם היא כמי פירות. ועיין לעיל תנג' בשעה"צ סקנ"ו שמשמע שמצדד להקל בדיעבד.

⁴¹ לקמן תסו' ס"ה מבואר שדינו כמים, ויש לדון האם חמור גם כמי פירות, ועכ"פ בשעת העסק בקמח ודאי יזהר מרוק.

⁴² שו"ע תס' ס"ד, שמא יתעכב בעשיית הצורות עד שתחמיץ המצה, ואפילו בתבנית שאינה גורמת לעיכוב באפיה ג"כ אסור שמא הרואה יעשה בידיים ממש ויתעכב באפייה, וכן אסור גם לנחתום העושה בזריזות. משנ"ב סקי"ד.

⁴³ לקמן תע"ה מביא הרמ"א מנהג לאפות מצות מיוחדות לקערה ולציין איזו ראשונה ואיזו שניה ואיזו שלישית, וכתב המשנ"ב בסקמ"ז שאין לעשות אותיות להכירא כי כששובר אותם הוי מוחק, וקצת משמע מזה שמצד עשיית ציורין אין לחשוש בעשיית אותיות, אולם עיין בהגר"ז תנח"ס"ח שכתב שלא לעשות אותיות לסימן משום הך דינא דציור על המצה, וע"ע בכה"ח אות פא'. וצ"ב מ"ט שאר הפוסקים לא הזכירו עניין הזה.

ועיין בכה"ח בסימן תס' אות לח' שמביא שיש שנהגו לצייר במצות אותיות ע"פ האר"י, ומשיג עליהם שלא נתכוון האר"י לצייר כן במצות אלא רק לכוון זאת בליל הסדר. וצ"ב מה שלא השיג מצד עשיית ציורין, וכשמה מצד זה אין חשש, דאותיות לא לוקחות כ"כ זמן. ולשלימות העניין ראוי לך לעיין בלשון הכה"ח סימן תעג אות קיט'.

⁴⁴ ובדיעבד אם עשה צורות ולא שהה שיעור חימוץ כשירה המצה ויוצאים בה ידי חובה בפסח. משנ"ב סקי"ד.

כ. טוב לכתחילה⁵¹ שלא לעשות את מצת המצוה⁵² רחבה יותר מידי⁵³ [דהיינו יותר מכפי הרגיל], כי יש לחוש שאינה לחם עוני⁵⁴, ובדיעבד אין להחמיר.

דין מצה ממולאת

כא. אין לעשות מצות ממולאות בגבינה או בשר⁵⁵ או ביצים⁵⁶ ואם עשה כן אסורה המצה, אבל אם נתן זרעונים מותרת המצה באכילה⁵⁷.

דין לכתחילה, אין לחוש לו בשאר המצות שרק ממנה עושים אותם ראויים למצוה.

⁵³ נראה דמש"כ הרמ"א רחבה אי"ו עצם הדין, אלא עיקר הקפידא היא שלא תהא גדולה מידי, אלא שאין לעשותה עבה כמבואר בת"ס ס"ד, וא"כ האפשרות היחידה להגדילה היא לרוחב.

⁵⁴ יש לי מקום עיון בדין זה ממש"כ הרמ"א לקמן תעה' סעיף ו' שנוהגים לאפות שלוש מצות של ליל הסדר מעישרון, וכל מצה היא שליש עישרון, דלכאורה אלו מצות ענקיות שכל אחת היא לפחות חצי קילו, ומ"ט לא חש בה למצה רחבה.

והפלא היותר גדול הוא שהכל בו בסימן מח' מביא ראב"ד שראוי לעשות מצות של מצוה רקיקין וקטנים ולא עבים וגדולים שא"ז לחם עוני, ומיד אח"כ מביא הכל בו את המנהג לעשות שלוש מצות מעישרון שה"ז סותר לכאורה לדברי הראב"ד, ולא משמע שהביא את המנהג כדי לחלוק. עוד צ"ב דהכה"ח בתעה' מביא את דברי הרמ"א ודן בהם ארוכות, ואח"כ באות פו' מביא את הראב"ד לעשותם רקיקין וקטנים. ולכאורה הדברים סותרים זא"ז.

ודוחק לומר שעד שיעור שליש עישרון ה"ז מצה קטנה כי עיינו ראות שזו מצה ענקית ביותר עד שכמעט אין מצוי לאפות יותר ממנה גם בלי הדין שבזה. וצ"ע.

⁵⁵ שו"ע סעיף ו', ומשום שבשעת האפייה יוצאת מהם ליחה ומפריעה לאפייה, ועוד שהם כמי פירות, ואפילו בדיעבד אסור. משנ"ב ס"ק יח'.

⁵⁶ שו"ע ס"ז, וכתב המשנ"ב בס"ק יט' שגם ביצה מבושלת אסור אע"פ שאינה מוציאה ליחה, כי אין החום שולט יפה שם. ואפילו בדיעבד אסור.

⁵⁷ משנ"ב ס"ק דשרי בדיעבד, וכתב דלכתחילה יש ליזהר גם בזה. ופשוט שכל זה בזרעונים שאינם חריפים דאילו חריפים אסורים גם בדיעבד כמבואר לעיל סוף תנה'.

והיינו במצות שעושים כדי לטונן, ובשאר מצות כולי עלמא נוהגים עתה לעשותם רקיקין דקין משום שהמנהג עתה לאפות הכל קודם פסח ולהצניעם לכל הפסח ואם לא יהיו רקיקים דקים קשה לאכול עכ"ל. ומ"מ מנהג הספרדים לעשות את המצות מעט עבות כדי שיהיו רכות ולא נכססות ומשמרים אותם במקפא, וכך המנהג בשושנים לדוד שזהו אתריה דהכה"ח, וה"ז מותר בלא פקפוק, אכן ישתדלו שלא לעשות עבה יותר מהנצרך אלא ימעטו בעובי (ושמעתי בשם האור לציון לעשות בעובי של כריכת ספר).

⁵¹ רמ"א תנד" ס"א, ושורש העניין בפסחים לו: דאמרינן שאין יוצאין באשישה כי אינה לחם עוני, ומפרש רש"י דהיינו גלוסקא גדולה. אמנם בביה"ל [ד"ה וטוב] דייק שהרמ"א החמיר בזה רק לכתחילה ומשום שרק כשגדולה כשיעור אחד משישה באיפה היא מצה עשירה, ואסורה מדינא דגמרא, ואילו ברחבה יותר מכפי הרגיל אסורה רק לכתחילה משום לתא דאשישה, [שנראית כאשישה. הגר"ז]. ועוד שיש פוסקים שפירשו דאירינן שם בנילושה בין שמן וחלב ולא בסתם עיסה גדולה. ולכן מסיק הביה"ל שאין להחמיר בכל גווי בדיעבד אפילו הוא לחם גדול מאוד.

ויש להסתפק האם דיעבד היינו כשכבר אכל מצה זו שאי"צ לחזור ולאכול, או שמאחר שכבר עשה את המצה הוי דיעבד ומותר לו לאוכלה אפילו לכתחילה. וצ"ע. ומלשון הרמ"א יותר נראה שכל שעשה כזו מצה יכול לצאת בה ידי חובתו.

⁵² **דע שכל דין זה הוא במצת מצוה אבל בשאר מצות אי"צ ליזהר בזה,** כיון שמצה רחבה אין בה חשש חימוץ אלא חשש מצה עשירה, ורק בכזית של לילה ראשון היא מעכבת, אכן יש לדון שאין ראוי לעשות גם לשאר הפסח כזו מצה משום מנהג ישראל לעשות לכל הפסח מצות שראוי לצאת בהם ידי חובה בלילה הראשון. אכן אפשר שכיון שזהו רק

פרק ו'

בעניין עשיית המצות לשם מצוה

עשיית המצות לשם מצוה

א. צריך ללוש ולאפות ולעשות את כל העסק במצות לשם מצת מצוה¹, ולכן יאמר בתחילת הכל: כל מה שאני עושה היום בעסק המצות יהיה הכל לשם מצת מצוה².

ב. לכתחילה צריך לומר בפה שעושה לשם מצת מצוה, ובדיעבד מועילה מחשבה³, ואם לא חשב כלום אלא עשה בסתמא, דעת הפרי מגדים שהמצה אינה כשירה, ויש מקילים שבלישה ואפיה אפילו בסתמא הוא לשמה וכן דעת החזון איש⁴.

עשייה ע"י חרש שוטה וקטן

ג. אין ללוש לערוך ולאפות על ידי גוי או על ידי קטן או חרש ושוטה, ואפילו בדיעבד אין המצה כשירה לצאת בה ידי חובה⁵, ובגדול עומד על גביהן ומזהירן כל הזמן לעשות לשם מצוה ג"כ אינה כשירה, ויש מקילים, ויש לסמוך עליהם כשאי אפשר בעניין אחר⁶.

ד. גדול לעניין זה הוא בן שלוש עשרה שהביא ב' שערות, ובת שתיים עשרה שהביאה ב' שערות, ולדעת המשנה ברורה לכתחילה אין לסמוך על חזקה שהביא ב' שערות אלא צריך ללוש על ידי גדולים בשנים שודאי הביאו שערות, ומרן הרב עובדיה יוסף זצוק"ל מיקל בזה לאפות ע"י בן יג' גם כשאין ידוע אם הביא שערות⁷.

ה. עשיית החורים במצה טוב ליזהר שלא תיעשה על ידי קטן אך אין זה מעכב בדיעבד⁸.

⁶ בישראל גדול עומד על גביו דעת הרשב"א לאסור ורב האי גאון מיקל כי אדעתיה קעביד, והרא"ה מיקל משום שהמשמר משמר לשם מצת מצוה ודי בזה, ולדינא אין להקל אלא כשאי אפשר בעניין אחר, וגם אז יותר טוב קטן מגוי, וטוב שהישראל יסייע קצת. משנ"ב סק"ג. וכ"כ הכה"ח באות ג'.

ודע, שכשאופה על ידי קטנים מחוסר ברירה צריך כל הזמן לעוררם לכוון לשם מצת מצוה ולא מספיק שיאמר להם זאת פעם אחת בתחילה, כן כתב המשנ"ב בסק"ג ובביה"ל ד"ה וקטן.

⁷ כן כתב הביאור הלכה בד"ה אין לשין, דדין לשמה הוא מן התורה וממילא לא סמכינן על חזקה דרבא.

ודברי מרן זצוק"ל הם ביביע אומר ח"ז סימן מו'.

⁸ הט"ז מחמיר לכתחילה וכן נוטה דעת המשנ"ב בשעה"צ סק"ב. והכה"ח באות ח' מביא מהגר"ז

¹ שו"ע תס"א. ופשוט שלא מספיק לומר שעושה כדי לאכול בפסח אלא צריך לומר שעושה מצה שתהא ראויה לקיים בה את מצוות אכילת מצה בליל פסח, וגם כשאין בכוונתו לאכול אותה למצווה כי יש לו מצות אחרות, מ"מ ישראל קדושים הם ומכוונים בכלום שיהיו ראויים למצת מצוה עצמה.

² ביה"ל ד"ה וקטן, דאי"צ לומר כן בכל מצה אלא יאמר נוסח זה בתחילה ודיו.

³ ביה"ל ד"ה אין לשין בשם הפמ"ג.

⁴ הביה"ל מדייק מהפמ"ג כך, והחזון איש בסימן קכד' מיקל דסתמא לשמה, כי מסתמא דעתו שאם ירצה יאכלן למצוה.

⁵ שו"ע שם, ופשוט שכשישראל משגיח מחימוץ מותר לאכול מצה זו בפסח, ורק אין יוצאים בה ידי חובת מצוות אכילה מצה בליל הסדר.

מאיזה שלב צריך לעשות לשמה ובאיזה מצות

ו. גם נתינת המים לקמח צריכה להעשות לשמה, ולכן דעת המשנה ברורה שאין לקטן ליתן את המים לתוך הקמח וה"ז מעכב אפילו בדיעבד, ומרן הרב עובדיה יוסף צוק"ל מיקל בזה, ובפרט כשיעמוד גדול על גביו ויאמר לו כל הזמן שיעשה לשם מצת מצוה.⁹

ז. טוב לומר בשעת נתינת הקמח למידה¹⁰ לשם מצת מצוה, ואי"ז מעכב.¹¹

ח. השימור לשמה מעכב במצות שיוצא בהם ידי חובתו בלילה הראשון אך מנהג ישראל קדושים לשמר את כל המצות שאוכלים בכל הפסח לשם מצוה.¹²

יניחו מצה זו ולא ישתמשו בה לצאת י"ח בלילה הראשון].

אמנם יש להדגיש שגם למרן זצ"ל לכתחילה צריך ליתן את המים לשמה. [ובכתב יד הוסיף מרן שיש הרבה שנוהגים להקל בזה כיון שצריך שמי שנותן הקמח לא ישפוך המים ולכן חסרים עובדים].

ונראה עוד שאם לא יעשה זאת לשם מצוה יחסר בהידור של שמורה משעת קצירה, אך משום ד"ז סגי במה שישראל עומד שם ואומר לשם מצת מצוה. **ויש לדון עוד** שטוב לעשות זאת לשם מצוה מכח מש"כ הרמ"א לעיל תנו' ס"א שטוב לומר בשעת נתינת הקמח למידה שעושה לשם מצוה, ועיין בכה"ח תנו' אות כ'.

¹⁰ **הסתפקתי האם נתינת המים למידה ג"כ ראוי שתיעשה לשם מצת מצוה כמו נתינת הקמח למידה או שאין עניין בזה**, ושורש הספק הוא כיון שיתכן שכל דברי הרמ"א הם בקמח ולא במים, כי הרבה קמח אסור ליתן כמבואר בסימן תנו' שאין לשים עיסה הגדולה משיעור חלה וא"כ מדידת הקמח שייכת לחימוץ, וכמו"כ יש שייכות לשימור במדידת הקמח, ליהזר שלא לדחוק את הקמח במידה כמש"כ הרמ"א שם [וע"ד הפלפול יתכן שלכן הסמיך הרמ"א שם ב' דינים אלו], ורק משום כך שייך לומר לשם מצת מצוה, ולא בנתינת המים שאין בה שום שייכות לחימוץ. אמנם עצם ההתעסקות במים שייך בה שימור שלא יפול בהם דבר חימוץ ואולי משום כך יש לו לומר לשם מצת מצוה, ולפי"ז גם בהולכת המים צריך לומר כן. וזהו חידוש.

¹¹ הרמ"א לעיל תנו' כתב שטוב לומר, ומלשון זו מבואר שאי"ז מעכב.

¹² משנ"ב סק"ב וכה"ח אות ב' ואות ט', והובא מנהג זה בשו"ע תעז' ס"ב. ומהכה"ח משמע שהסיבה

שבמצת מצוה יחמיר, ובשאר מצות ישראל קדושים ומשמרים לשמה, יש להקל בניקור.

⁹ הנה ידוע שיש מחלוקת [בשבת יח.]. מהי לישה לעניין מלאכת לש בשבת, דרבי סובר שנתנית המים היא לישה, וריב"י סובר שרק הגיבול הוא לישה, ומ"מ מדרבנן אסור ליתן מים שמא ילוש. והשו"ע בסימן שכד' ס"ג פסק כריב"י דנתינת המים אינה לישה וכדעת הרמב"ם [פ"ח הט"ז] הרי"ף [קנו]. והרא"ש [פכ"ד ס"ג], ומביא דיש הפוסקים כרבי, והם בעל התרומה והסמ"ג, וכתב הרמ"א שם שנהגו לחוש לדבריהם.

ומעתה כתב המשנ"ב כאן בסק"ד, דבעינן דנתינת המים תהא לשמה משום הך י"א דלעיל שכד' ס"ג שנתנית מים זהו גיבול, והביאו הכה"ח באות טו', ולדעת המשנ"ב ה"ז מעכב אפילו בדיעבד.

ומרן הגר"ע יוסף צוק"ל ביביע אומר ת"ז סימן מו' מיקל בנתינת מים ע"י קטן, משום שהשו"ע שם הלא סתם כריב"י שרק הגיבול חשיב לישה.

ואף דהתם לכו"ע אסור מדרבנן ליתן מים לקמח, מ"מ כאן שרי, וכתב מרן זצ"ל דהיינו משום דיש שלושה קולות בענייננו. א. התם הוי חשש לאו וכאן הוי חשש עשה דקיל. ב. י"א דכל דין לשמה במצה הוא מדרבנן. ג. כשגדול עומד על גביו יש טעם נוסף להקל, דבכה"ג הלא שרינן בדיעבד, וא"כ כל הניידון הוא לכתחילה, ואין לגזור משום זה.

[ודע, דלכאורה יש להביא סמך לדברי מרן זצ"ל דמדרבנן ליכא למיגזר, דהא גם המשנ"ב מעמיד את דבריו מכח ה"א, ולא כתב דלכו"ע אסור מדרבנן ומשמע דמדרבנן ליכא למיחש. **ויתכן לבאר זאת**, דכיון שכל האיסור הוא שמא ישכח ויגבל, י"ל דכל זה בשבת שעצם הגיבול אסור, אבל במצה שעצם הגיבול רק פוסל את המצה מלקיים בה מצוות אכילת מצה, אין חשש, כי אם אכן יגמור הקטן את המלאכה

העניין בעשיית המצות בעצמו

ט. ראוי לכל אדם לעשות את המצות בעצמו¹³, ומביאים מהאר"י שהטורח בזה עד שמזיעה ה"ז מכפר לו על העוון החמור¹⁴, ומ"מ יזהר שלא ינטוף מהזיעה על הבצק¹⁵.

י. אישה שתטחן ותלוש למצת מצוה תהיה לה סגולה שלא תפיל פרי בטנה¹⁶

פרק ז'

דיני מצה נפוחה או כפולה

אימתי נחשבת המצה ככפולה

א. מצה שנתקפלה בתנור ודבוקה עד שאין שולט האש במקום הכפל, הרי מקום דיבוקה נאסר, וסביבו נאסר כדי נטילה דהיינו כדי רוחב גודל בינוני [2 ס"מ, ולחזו"א 2.4 ס"מ], ושאר המצה מותרת, וגם כשאפה בערב פסח אחר חצות מותרת שאר המצה.¹

¹³ שו"ע ס"ב, והוא מנהג קדמון, ובכה"ח מביא לזה כמה טעמים, הא', שנאמר 'משארותם צרורות בשמלותם על שכמם' והלא סוסים וחמורים רבים היו להם אלא שחביבה הייתה המצה עליהם. ועוד שמצה בו יותר משלוחו, ועוד דמצה נקראת לחם עוני ודרכו של עני הוא מסיק ואשתו לשה ועי"ש עוד טעם.

¹⁴ משנ"ב סק"ז, וכ"כ הכה"ח באות יט' בשם החיד"א.

¹⁵ כי יש לחוש שזיעה דינה כמי פירות שכשהם מעורבים עם מים הם ממהרים את החימוץ, וכמו שנתבאר בפרק ה'.

¹⁶ כן כתב הכף החיים באות כ'. ויש לציין שבסימן תנה' אות טז' כתב בשם הבא"ח [צו הלכה יז'] שטוב שלא תגע אשה נידה במים של המצות, וה"ה שלא תלוש או תעסוק בבצק. ומביא שיש נזהרים שלא תגע במצת מצוה גם אחר האפיה.

¹ רמ"א תסא" ס"ה בשם תרומת הדשן, ובמשנ"ב בס"ק לב' הוסיף שגם סביבו כדי נטילה נאסר, ושיעור כדי נטילה נתפרש בס"ק כד' שהוא כמש"כ. ומש"כ ששאר המצה מותרת, כ"כ הרמ"א לעניין האופה קודם פסח, ונתבאר בשעה"צ סקנ"ה דהיינו אפי' בערב פסח אחר חצות.

שנהגו כן היא כדי שאם יאבד האפיקומן יוכל לסמוך על המצות שאכל בתוך הסעודה.

ומספקא לי באדם שיש לו בחול המועד פסח מצה שעשאוה לשם מצת מצוה, ומצה שרק נשתמרה מחימוץ אבל לא נעשית לשם מצוה, האם יש עדיפות לאכול את המצת מצוה. ופשוט שלפי הגר"א שמקיימים מצוה בכל האכילות שבכל הפסח ודאי צריך לאכול את המצה שנעשית לשם מצוה, אבל הלא כשאוכל עם דבר נוסף אינו מקיים מצוה דטעם הדבר הנוסף מבטל את טעם המצה כמבואר במשנ"ב תעה' סקט"ז, וכמו"כ כשאוכל חצי שיעור שיש הסוברים שאינו מקיים בזה מצווה כלל [ועיין בשו"ת חזו"ע סימן כח' שהרחיב בנידון זה.], יש להסתפק האם יש קדושה יתירה במה שנעשה לשם מצוה ומחמתה ראוי לאכול גם שלא בשעת המצוה או לא, [ויתירה מזו יש להסתפק אחר שעבר הפסח האם יש מעלה למצות אלו].

והנה הכה"ח כתב בתנה' סקי"ט שאסור ליתן לגוי ממצת מצוה דהוי כפסח, ומשאר המצות מותר, ומסתימת דבריו משמע שאפילו בחול המועד אסור, [ויש להסתפק אחרי פסח.]. וחזינן מזה שיש קדושה ומעלה של קרבן פסח למצות אלו. אך יעויין בחזו"ע הלכות ער"פ הלכה ח' שנקט שרק מצה שבירכו עליה בליל פסח לא יתננה לגוי, ולדבריו אין ראייה.

ב. הקיפול האוסר הוא רק קיפול עד כדי שנדבקו הצדדים זל"ז², דאילו כשאינה דבוקה ממש אין לאסור³. ומ"מ בעינן שיקרמו פני המצה במקום הכפל דאל"ה גם כשאינה דבוקה נאסר מקום הכפל, ואפילו בספק אם קרמו פניה שם יש לאסור⁴.

דין המרדה והתנור שנגעו בכפולה

ג. טוב להוציא מצה כפולה ונפוחה במרדה אחרת אם יש באפשרותו, ואם אי אפשר למצוא בקלות רחת אחרת, מותר להוציא לכתחילה באותה מרדה גם את המצות הכשרות וגם את הכפולות ונפוחות⁵.

ד. אם אפשר בקל טוב להכשיר את מקום המצה הכפולה בתנור, אבל אם יש קצת קושי בזה, מותר להמשיך ולאפות שם מצות נוספות⁶.

מצה כשירה שנגעה בכפולה

ה. נגעה המצה הכפולה בשאר מצות, אם נגעה בהם שלא במקום הכפל מותרות⁷ ואם נגעה בהם במקום הכפל אוסרת בהם את מקום מגעה וכדי נטילה סביבו⁸, ולפי"ז ראוי

הכפולה הנפוחה, ואזי נשאר רק חשש הבליעות שברחת, ובה לשיטת החזו"ע מותר מדינא משום נ"ט בר נ"ט דהתירא, וכנ"ל בדיני הרחת.

⁶ כדין מרדה, ותנור קל יותר כי כל הזמן הוא חם עד כדי שכמעט ניצוצות ניתזים ממנו ולכן הכשרו ע"י גחלים במקום המצה הכפולה זו חומרא והידור בעלמא. ועיין בפסקי תשובות אות יב'.

⁷ פשוט, שהרי אפילו המצה הכפולה עצמה מותרת שלא במקום הכפל, ומאין יבא איסור למצה השניה.

ויש להסתפק כשנגעה המצה השניה בתוך כדי נטילה למקום הכפל, שזהו מקום שאוסרין אותו עם הכפל, האם היא כנוגעת בכפל או כנוגעת בשאר המצה. ונראה פשוט שזה דומה לנוגעת בשאר המצה בפסח כשאוסרין את כולה, שכתב השעה"צ בס"ק מט' דאם נושכין זו בזו צריך כדי נטילה ואם לאו אי"צ אפילו כדי קליפה, כי אין בלוע יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב.

⁸ משנ"ב סק"ט ושעה"צ סקמ"ט. וכ"ה בכה"ח אות סט'. **אולם דעת החזו"א [סימן קכ' סקי"ז]** שמקום הכפל שאוסר היינו מתוך הכפל ולא מצידו החיצון, ולפי"ז בדרך כלל אין מניעה להניח מצות כפולות על מצות אחרות, כי אין מצוי שיגעו המצות האחרות במקום הכפל מבפנים.

² משנ"ב ס"ק כה' ושעה"צ ס"ק מג', ובפסקי תשובות מביא משו"ת קנה בושם שאם ב' צדדי הכפל מונחים זע"ז ממש ללא הפסק אויר בינתיים [וזה שייך כשהבצק יבש ואינו דביק], הוי כדבוק, וכוונת השעה"צ במש"כ 'אפילו בסמוכים ממש עד שכמעט נדבק שרי' היא שכשיש אויר בין חלקי הקיפול שרי. ועיין בכה"ח אות סו' שמעתיק את לשון הט"ז שכתב 'מצה שנתכפלה היינו היכא שנדבק הכפל לגמרי דאז אין חום האור שולט בינתיים ונתחמץ משא"כ בסמוכים בלי דיבוק שאז האור שולט שם', וקצת משמע מלשון זו להתיר אפילו כשצדדי הכפל מונחים זע"ז ממש ללא אויר, כל שאינם דבוקים. וצ"ע.

³ **ואם נדבקו הצדדים כל כך עד שנושכים זא"ז** מסיק החמד משה שהובא בביה"ל ד"ה זע"ז, דאם יש עוד איזה צד יש להקל ולהתיר בעניין כזה. והביאו גם הכה"ח באות טף.

⁴ משנ"ב ס"ק כה', וכ"ה בכה"ח ס"ק סו'.

⁵ מש"כ שטוב להוציא באחרת כ"כ המשנ"ב ס"ק לב'. ומש"כ שכשא"א בקל שרי כ"כ החק יעקב הו"ד לעיל תנא' במשנ"ב ס"ק קיא'. וכ"ה בכה"ח לעיל תנא' אות רלא'. ועיין בדיני הרחת מש"כ בזה. ונראה לעורר, שגם כשאין שהות ללבן את המרדה מן הראוי לנקותה עכ"פ מפירורים של המצה

ליזהר שלא להניח מצה שיש בה חשש נפוחה וכפולה ע"ג שאר המצות כדי שלא תאסור אותם במקום הכפל⁹.

ו. מצות השוככות זו על זו בתנור קודם אפייתן אסורות כדין מצה כפולה, ואפילו אם רק מקצת מצה אחת מונח ע"ג חברתה, יש לאותו מקום דין כפל, ונאסר¹⁰, ואם תיכף הפרידן האופה קודם שנאפו¹¹ יש להתירם¹².

אימתי נחשבת המצה כנפוחה

ז. מצה נפוחה דהיינו שנחלק עובייה וחלקה העליון עלה למעלה או שתפח גוף המצה באמצעותה, נאסרה כולה גם כשנאפתה קודם פסח¹³, וכל זה כשהנפוחות בשיעור של אצבע גודל בינוני או אגוז לז'¹⁴, ובלא"ה אי"ז נחשב נפוחות¹⁵, ומותרת המצה אפילו במקום הנפוח.

מילתא דמצה שהוציאוה והחזירוה, שאין כדאי לצאת בה ידי חובת מצה. ולכאורה ה"ה כאן. אכן, יעויין בכה"ח כאן באות צ' שהביא את השעה"צ, והוסיף ע"ד, דבלא"ה כיון שמצה כפולה עצמה אינה אלא חומרא הבו דלא להוסיף עליה, ודווקא אם נשאר כן עד שנאפו יש לאסור אבל בכה"ג שהסירם מיד יש להקל, ולדבריו לכאורה גם מותר לכתחילה לצאת י"ח במצה זו בפסח, ואין בה בית מיהוש כלל.

¹³ המשנ"ב בס"ק לג' כתב שאלו הם ב' הפירושים למצה נפוחה, והסכימו האחרונים בשניהם להחמיר. והביאו הכה"ח באות עח'. ומש"כ שנאסרה כולה גם קודם פסח, כ"כ המשנ"ב בסקל"ד בשם האחרונים. ¹⁴ יש לעיין האם מספיק שיהיה רוחב הנפוחות כרוחב גודל או שגם עובי החלל צריך להיות בשיעור שתכנס בו אצבע גודל, ובאורחות רבינו ח"ב עמוד נה' כתב שצריך שגם עובי החלל יהא בשיעור שראוי להכניס בו אגוז לז' או אצבע גודל. וכן משמעות לשון המשנ"ב.

¹⁵ המשנ"ב כתב כן על חלל שנעשה במצה, ובפשטות מסתימתו נראה שגם מצה שתפחה ונעשית עבה אינה נאסרת כשאין במקום הנפוח כשיעור זה, וכן כתב האשל אברהם מבוטשאטש בד"ה נפוחה. [ועיין בפסקי תשובות שיש המפקקים להחמיר במצה שנתעבתה אפילו בפחות משיעור זה.]

⁹ אלא יתנם בפני עצמם, אכן יש לעורר שגם את הכפולות עצמם לא כדאי לשים זו על זו, כי הלא בכפולה אין אוסרים את שאר המצה, ואם יתן על גבי שאר המצה מצה נוספת שבה כפל כנגד שאר המצה, יאסור אותו מקום. ולכן ראוי ליתן על כל מצה שתי ניירות כסף וכיוצ"ב זע"ז ורק על גביהם להניח את הכפולה הנוספת. [נייר כסף אחד לא מועיל כי הבליעה תעבור דרכו, אך בשתי ניירות יש להתיר כי אין בליעה יוצאה מכלי לכלי בלא רוטב, כדאיתא ביו"ד ומובא במשנ"ב תנא' סקל"ג, ושמעתי מהגר"י משדי שליט"א שהזיעה שיש מחמימות המצה אינה נחשבת רוטב לעניין זה.]

¹⁰ רמ"א בס"ה, ומשנ"ב ס"ק לו' וס"ק לו'. ¹¹ נראה שכיון שדין מצות השוככות זע"ז כדין מצה כפולה, א"כ כשם שבמצות הנתונות זע"ז אם תיכף הפרידן מותר, ה"ה נמי במצה כפולה, שאם תיכף כשנכפלה קודם שנאפתה הפריד אותה האופה, ה"ז מותרת, ואפילו מקום הכפל מותר.

¹² היתר זה כשהפרידם האופה קודם שנאפו כתב המשנ"ב בס"ק לו' בשם הא"ר, ובשעה"צ כתב שהיני אדם כתב שלחק יעקב שאוסר כשהוציא מהתנור כשחוטים נמשכים ומיד החזיר, ה"ה כאן שאסור, ומסיק השעה"צ 'אבל כבר הכרענו בזה למעלה סקט"ז להקל'. ומשמע שמודה לחיי אדם שלאוסרים שם ה"ה כאן אסור, אלא ששם כבר הכריע להקל.

ולפי"ז יש לדון שאין כדאי לצאת במצה זו ידי חובה, שהרי השעה"צ שם בסקכ"ו כתב בהאי

ח. מצה שנעשה בתוך עובייה חלל ואין באותו מקום שום נפיחות העולה למעלה, אם יש שם נקב בתוך נקב חוששין בזה לדין נפוחה ואוסרין את כל המצה¹⁶. ואם יש נקב אחד אין כאן דין נפוחה, אלא שמכל מקום אם יש בתוכו אבעבועות שהם סימן חימוץ, נותנים על מקום החלל דין כפל ואוסרים את מקום החלל וכדי נטילה סביבו, ושאר המצה מותרת¹⁷, ואם המקום חלק ללא אבעבועות מותר אפילו מקום החלל.

ט. נפיחות האוסרת היינו רק כשנפרד עובי המצה באופן שחציו עלה למעלה וחציו נותר למטה, אבל קרום דק העולה למעלה אינו נפיחות כי כן הדרך שעולה קרום בעת האפיה [רמ"א בס"ה]. וכתב המשנ"ב, יש מהאחרונים שכתבו שבמצות דקות אפילו אם הנפיחות עב קצת יותר מקרום דק אינה אוסרת כי אי"ז חצי העובי ממש ואין שכיח שיעלה חצי העובי כ"א במצות העבות קצת. ונראה מהמשנ"ב שיש מחמירים בכה"ג ויש מקום לדבריהם¹⁸.

סימני גמר האפיה

י. במצה רגילה שאינה כפולה ולא נפוחה ישנם כמה סימנים המודיעים שהמצה אפויה כבר ואין בה מכאן ואילך חשש חימוץ. א. בעודה חמה יכול לבודקה ע"י שיפרסנה ויראה שלא יהיו חוטים נמשכים ממנה¹⁹. ב. כשלא ברור לו האם החוטים נמשכים יכול לתחוב אצבעו במצה בעודה חמה ואם אין נדבק בה עיסה יש להתיר²⁰. ג. אם אוזח במצה ואינה נפרכת אות הוא שהיא אפויה²¹. ד. שקרמו פני המצה משני צידיה²².

שאינם כלום], חוששים למקום הנפיחות כדין מצה כפולה ומסירין את המקום שנחלק וכדי נטילה סביבו.

אך יש לציין שכל זה ברקיקין גמורים שאין ממש באמצעיתם, אבל אם הן עבות קצת לכו"ע אין להקל, ונפיחות של הבצק עצמו אוסרת את כל המצה. [ולכאורה מצות הנוהגים העיראקים לאפות הן בכלל מצות עבות קצת].

¹⁹ השולחן ערוך תסא' ס"ג מביא סימן זה, והמשנ"ב בס"ק יד' מביא מהאח' שרק בעודה חמה מועיל סימן זה. ועיין בחזו"א בסימן קכ' שכתב שלא הצינון גורם אלא מה שעבר זמן רב שדרך הבצק להתייבש בו.

²⁰ משנ"ב סקי"ג בשם החק יעקב, שד"ז מוכיח שאין חוטים נמשכים ממנה. וממילא פשוט שהוא מועיל רק בעודה חמה כמו הסימן של המשכות חוטים.

²¹ שעה"צ סקי"ט.

²² קרימת פנים מועילה גם כשיש ספק האם חוטים נמשכים כמבואר במשנ"ב סקט"ו, וכמו כן מועילה

¹⁶ משנ"ב סקל"ד. ופשוט שכל זה כשיש שם כשיעור אגוז לזו או אצבע גודל בינוני, דאל"כ גם אם נדון מקום זה כנפיחות מ"מ אינה נפיחות האוסרת. וכן מבואר במחצה"ש ובא"א מבוטשאטש. [אך נראה שמצרפים את שתי החללים לשיעור זה ואי"צ שבכל אחד יהא שיעור בפנ"ע].

¹⁷ משנ"ב שם, ובשעה"צ מביא מהחמד משה שזו חומרא בעלמא ואין לאסור את הכלים משום זה, ובכה"ח באות פב' מביא משם החמד משה שגם את שאר המצות נוגעות בה אין לאסור משום זה. [ויל"ע מפני מה השמיט השעה"צ הא דאי"ז אוסר את שאר המצות. ולכאורה לא ס"ל פרט זה].

¹⁸ אחרונים אלו הם השע"ת בשם דבר שמואל והביא דבריו הברכי יוסף, והכה"ח גם מביא לדינא, וכן עיקר. ומש"כ בשם המשנ"ב, כן נראה מסו"ד בס"ק לה'. ובאורחות רבינו כתב בשם החזו"א דברקיקין אין לאסור משום חשש נפוחה את כל המצה, אלא הדין הוא, שבנפיחות של הבצק עצמו [ולא של שחורים וחומים שרגילים להיות

יא. לא יוציא את המצה מהתנור קודם קרימת הפנים אפילו אם דעתו להחזירה לאלתר, ואם הוציא והחזיר מיד, למשנה ברורה אין לאסור, אך אין כדאי לצאת בה ידי חובה בליל הסדר²³, והכף החיים [באות מא'] פסק שהמצה אסורה.²⁴

אכילת מצה כפולה ונפוחה בערב פסח

יב. בערב פסח מעלות השחר אסור לאכול מצה²⁵, וגם מצה כפולה ונפוחה בכלל האיסור.²⁶

מיד שלא לחשוש שהיו חוטים נמשכים קודם שהחזירה.

²⁵ כמבואר ברמ"א בתעא' ס"ב, והאיסור הוא מעלות השחר כמבואר במשנ"ב שם בסקי"ב, ועיין שם במשנ"ב שיש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש.

²⁶ כ"ה במשנ"ב בתעא' סקי"ב, דאף שמחמירין בה לחושבה כחמץ, מ"מ בכלל מצה היא מעיקר הדין. ודע, שיש חילוק בין מצה גמורה למצה כפולה ונפוחה, לעניין קטן שאינו יודע מה שמספרים בלילה מיציאת מצרים, שמותר להאכילו מצה בער"פ כדאיתא ברמ"א שם, אולם מצה כפולה ונפוחה אין להאכילו משהגיע זמן איסור אכילת חמץ.

גם אחר שנצטננה המצה. ובספק קרימת פנים אסורה המצה וצריך לבערה כדין ספק כרת.

ולעניין אם צריך קרימה משני צדדים או שמספיק צד אחד, בנו"ב משמע שבמצה דקה סגי בקרימת צד אחד, ובעבה צריך קרימת שני הצדדים. והביאו הכה"ח באות לז'. וכן מתבאר מהמשנ"ב בסימן רנד' ס"ה [ובכה"ח באות לג' מבואר שבעבה מאוד אין לסמוך כלל על קרימת פנים אלא על שאר הסימנים].

²³ רמ"א בס"ג, ומשנ"ב ס"ק טז'.

²⁴ ורק בספק אם חוטים נמשכים ממנה כגון שקרמו פניה קצת, כתב די"ש להקל כשהחזירה

הלכות אפיית מצות

פרק ח'

דיני אפיית מצות בערב פסח

זמן האפיה המובחר

א. נוהגים¹ ללוש² את מצת המצוה³ בערב פסח אחר חצות, ויש בזה מצוה מן המובחר⁴, ויש שכתבו שטוב להמתין מללוש עד אחר שבע ומחצה⁵.

² נראה דהיינו שנתנית המים שהיא תחילת עצם העסק במצה, תיעשה אחר חצות, אבל הכנת מידת הקמח והמים שהם רק הכשר ההכנה, אין עניין לאחר עד אחר חצות.

³ פשוט דלא רק במצות שבקערה יש מצוה מן המובחר אלא בכל המצות שאוכל לקיום חובת מצה בלילה הראשון.

⁴ לשון זו 'מצוה מן המובחר' לקוחה מחזו"ע הלכות אפיית מצות הלכה י'. **וטעם המנהג הוא**, שהוקשה מצה לפסח, ואף שעיקר ההיקש הוא לעניין שאכילתה תהא בזמן אכילת הפסח מ"מ לאסמכתא שמעינן מינה שגם זמן עשיית המצה יהא בזמן עשיית הפסח, וכמש"כ המשנ"ב בסק"א.

ובשבלי הלקט סימן ריג' כתב עוד טעם, דחביבה מצוה בשעתה. ולדבריו לכאורה עיקר העניין הוא בעושה המצה, שיעשנה בזמן שעשייתה חביבה, ולא ברירא שיש עניין בעצם האכילה של כזו מצה הנאפית בזמן זה דווקא, איברא שיתכן שכיון שנעשית בחביבות יש לה מעלה. [אולם צ"ב דהלא שעת מצוות אכילת מצה הוא בלילה ומ"ט יכול לאפות כבר מחצות. ויש ליישב בשלושה אופנים. א. מחצות זהו זמן הסמוך לשעת המצוה וחשיב כבר שעתה. ב. מהזמן שכבר אין תח"י חמץ חשיב זמנה של המצה ומש"ה מחצות שזהו זמן איסור חמץ מה"ת הוי שעתה של המצה. ולפי"ז אין שום שייכות כאן לזמן הקרבת הפסח ואין שום עניין להמתין לשבע ומחצה. ג. כיון שעיקר מצוות מצה היא יחד עם הפסח והוא זמנו מחצות, לכן חשיב בשעתה, ולפי"ז כן יהא עניין לאפות דווקא בזמן הקרבת הפסח. והמעייין לשונו ימצא יותר כמש"כ בדרך הראשונה.]

⁵ השו"ע כתב שהלישה היא אחר שש שעות והיינו מיד אחר חצות, וכן מכריע המשנ"ב בסק"ד, ואף שהפסח היה קרב בשש ומחצה מ"מ עיקר זמנו הוא משש כמש"כ תוס' בנידה סג: ד"ה מן, וזה דלא כהב"ח והחק יעקב שכתבו שימתין לשש ומחצה. והברכ"י באות ג' כתב שטוב הדבר להמתין עד ז' ומחצה [שאז היו מקריבים בדר"כ את התמיד ואחריו בא הפסח], והביאו הכה"ח בסק"ג.

¹ כ"כ השו"ע בתנח" ס"א, וכ"כ הדרכי משה שם, שכך המנהג באשכנז, אולם כנראה שברבות הימים פסק באשכנז מנהג זה, עד שכתב המשנ"ב בסק"ג שרוב ישראל אין נוהגים ליהזר בזה, וכתב המשנ"ב דמצא לזה ב' טעמים.

הבגדי ישע כתב טעם לזה, דהנה כתב הרמ"א בתמוז ס"ד דנקטינן שלח בלח אין חוזר וניעור, ויבש ביבש חוזר וניעור, ומעתה, כיוון שאורחא דמילתא שיש מעט חיטים מחומצים שכל מה שאינם אוסרים הוא משום שבטלים בשישים כמבואר ברמ"א בתנג' ס"ג, א"כ הניחא כשאופין את המצות קודם זמן איסורן וודאי בטלי המחומצים, כי מלבד ביטולם בקמח גם נתבטלו במה שנעשו עיסה אחת שבה יש שישים כנגדם, ובוה ודאי הו' לח בלח שאין חוזר וניעור. אבל אילו יאפו אחר שיש חשש איסור, ומשום שיש לחוש שיש בקמח שממנו עתה באים לאפות קצת מוחמצים, וכל ביטולם הוא בקמח ויש לחוש דהוי יבש ביבש, ולשיטות שמשעה שישית חמץ במשהו, הרי המשהו מחומצים חוזר וניעור.

והמאמר מרדכי כתב שמקילין בזה מפני הדוחק, זולת קצת בנ"א שנוהרים בזה וכן ראוי לעשות. ונראה שגם בזמן המשנ"ב לא נשתקע לגמרי מנהג זה, אלא רק נשתקעה הזהירות וההקפדה עליו, אבל היו מתי מעט שהקפידו ע"ז. אמנם במעשה רב באות קפח כתב שהגר"א לא היה מקפיד לאפות בערב פסח אחר חצות, וכנראה נקט שאין בזה מצוה מן המובחר. וכן כתב בדינים והנהגות [פרק יח' אות ב'] שהחזו"א לא היה אופה בערב פסח.

ודע, שבזמנינו לכאורה אין חשש של חיטים מחומצים, אבל מ"מ יתכן אולי לחוש לפירורין שעל השולחן וכיוצ"ב, ולכן עדיין יש מקום לטעמו של הבגדי ישע להקדים את האפייה. אכן מנהג החסידים לדקדק בזה, **וכן מנהג הספרדים, שמי שביכלתו לעשות כן עושה כן**, וכן מתבאר מתו"ד הכה"ח באות ז', דעמא דבר שאת שאר המצות שאינם למצוה אין מדקדקים לאפות בער"פ אחר חצות, ומשמע שאת מצות המצוה אכן נהגו לאפות בער"פ אחר חצות.

ב. גם כשחל ערב פסח בשבת נוהגים ללוש אחר הצות יום שישי זכר לשאר שנים.⁶
 ג. שאר המצות הנאכלות בכל הפסח אין נוהגים לדקדק לאפותם דווקא בערב פסח אחר הצות,⁷ ויש שכתבו שכשאין בני ביתו מרובים טוב לאפות את כל המצות אחר הצות,⁸ וכך נהגו כמה אדמורי"ם.⁹

הנהגות בעת האפיה

ד. נהגו לשורר את ההלל בעת עריכת המצות זכר להלל שהיו אומרים בעשיית קרבן פסח.¹⁰

ה. יש המדקדקים להקדים את תפילת מנחה לאפיית המצות ויש שכתבו שאין צריך להקפיד בזה.¹¹

הקפדות מיוחדות לאפיה זו

ו. כיון שאופה אחר זמן איסור חמץ, אם יחמיץ הבצק לא יוכל לבטלו כיון שחמץ בזמן איסורו אינו ברשות בעליו לבטלו, ולכן צריך להקדים ולבטל את הבצק שעלול לחימוץ קודם שיחמיץ.¹²

להקדים מנחה לעשיית המצות. ועכ"פ אם אופה עד ממש סמוך לשקיעה כתב הכה"ח דלכו"ע יקדים מנחה.

ודע, דהשל"ה במסכת פסחים נר מצוה אות לא' כתב בסדר ערב פסח שאחר הצות יטבול, והוסיף אח"כ שילך לאפות את המצות, והיו שדקדקו מדבריו שיש עניין לטבול במקוה לפני עשיית המצות, וכן כתב בספר ליקוטי מהרי"ח.

¹² יש ליתן לב לדבריו הנפלאים של **החיד"א במורה באצבע [סימן ז' אות רד'] וז"ל, ויזדרז בעשיית מצת מצוה בערב פסח ויהיה נמצא שם ומאד יתעצם בזה והלש העיסה וטורח בעריכתה הוא תיקון גדול לכפרה וקודם לישא יבטל כל הפרורין וכל דבקי עיסה כעפרא דארעא וישימ מעייניו לטהר לבו ורעיוניו וכל אורחותיו כי עיקר טהרת כלים הוא כלי הנפש שהם אברי הגוף שבהם שאור היצה"ר, עכ"ל.**

⁶ שו"ע בסימן תנח' ומשנ"ב סק"ו.

⁷ משנ"ב תנח' סק"ב

⁸ מהרי"ו סימן קצג' הו"ד בכה"ח תנח' סק"ז, אך סיים הכה"ח: מסתמיות דברי האחרונים משמע (דה"ד) [דה"מ] במצת מצוה שיוצאים בה י"ח, אבל שאר מצות אופין כ"ז שירצו ובלבד שתהא משומרת מן החימוץ. וכן עמא דבר.

⁹ נטעי גבריאל פסח ח"ב פרק לב' ה"ד, שכן מנהג כמה וכמה אדמורי"ם, וכ"ה בפסקי תשובות [תנח' הערה 11]

¹⁰ מורה באצבע סימן ז' אות רה', והובא בכה"ח סק"ט.

¹¹ החיד"א בברכ"י אות ג' כתב שראה שמדקדקים להתפלל מנחה גדולה ואח"כ לאפות את המצות, והשערי תשובה הבין שזהו משום שמא יתעכב באפייה עד הלילה ולכן תמה עליו דאין לחוש לזה, והכה"ח סק"ד כתב שטעמו הוא משום שקרבן פסח היה נעשה אחר תמיד של בין הערביים ולכן ראוי

על כן קודם תחילת הלישה יאמר בעל המצות¹³ וכל המתעסקים בהם: כל פירורים או חתיכות בעק שיפלו בשעת לישה ועריכה, וכן בעק הנדבק בכלים, אנו מבטל אותם¹⁴, ויש שכתבו להקפיד לומר "יהיו אז בטלים", דהיינו אחר שיפלו.¹⁵

ז. בגמר כל אפיה דהיינו כל חי' רגעים, יטאטא את כל הפירורים, ויאסוף את כל הבצקים הנשארים, וישרפם באש¹⁶, ויכול ליתנם לאש הבוערת בתנור¹⁷. ואם עומד ע"ג עפר עדיף שישפשף ברגליו את הפירורין הקטנים קודם שיחמיצו, עד שיבלעו בקרקע ואזי אינם מחמיצים¹⁸.

ח. טוב להחמיר ולשרוף את המצות הנפוחות והכפולות¹⁹.

ט. מים שהדיח בהם את הקערה ימהר לשופכם לקרקע מדרון כדי שיבלעו בה ולא יתקבצו למקום אחד ויחמיצו²⁰, וגם כששופך ברשות הרבים נכון לשופכם למקום מדרון²¹.

¹³ כ"כ המשנ"ב, אולם העירוני שאם שורפם כל חי' דקות מסתברא שיוצא בזה גם ידי עדיפות זו, כי מדינא כל שלא עמד הבצק יח' דקות אינו מחמיץ [כמשמעות הביה"ל תנט' ד"ה ואחר], וכיון שמתמא עובר זמן כל שהוא מתחילת הלישה עד שנופל הפירור, נמצא שאם מיד בסוף חי' דקות יאספו הכל וישרפו, ה"ז שריפה קודם החימוץ. ואכן משום כך ראוי להזדרז לכתחילה לשורפם תוך חי' רגעים לנפילתם.

¹⁴ שו"ע הגר"ז תסא' סעיף כא', הו"ד בכה"ח אות ע'.

¹⁵ שו"ע תנט' ס"ד, ומש"כ דימהר, כ"כ המשנ"ב בס"ק לא'.

¹⁶ המשנ"ב בס"ק ל' מביא בזה מחלוקת בין הא"ר למג"א, דהא"ר מיקל, והמג"א כתב דאין נכון לכתחילה לשופכם אפילו ברה"ר שלא במקום מדרון.

¹³ פשוט שעיקר הביטול תלוי בבעלים, ולכן חייב לבטל בעצמו ולא לסמוך על ביטול העובדים, אולם גם העוסקים במצות יבטלו כמש"כ במועדים וזמנים ח"ג סימן רסב'.

¹⁴ השו"ע בתס' ס"ג כתב שיאמר 'כל פירורין', והעיר במוע"ז הנ"ל, דביזמנינו מצוי שנופלות מצות שלימות והם אינן בכלל פירורין, והעיר עוד מצד ברירה ולכן הציע לומר: "הנני מבטל וגם מפקיר כל מה שיתחמיץ ואפילו פירורין, בהתחלת החימוץ, ואם אז לא יחול הביטול וההפקר, יחול רגע לפני שמתחמיץ". והנוסח שכתבנו לכאורה כולל גם פירורין וגם מצות גדולות שנפלו.

¹⁵ משום ברירה, כן כתב הרב משה אורי לינדר זצ"ל במצות מצוה פ"י הערה פו'.

¹⁶ משנ"ב תס' סק"ט, והיינו משום שאף שביטל מ"מ מדרבנן צריך לשרוף ולא לסמוך על הביטול.

¹⁷ כן שמעתי מהגר"נ קופשיץ שליט"א, ופשיטא דאין לחוש כאן משום זה וזה גורם כי החמיץ הוא מעט מאוד ואינו מעלה ומוריד מאומה באפיה.

תמצית ההלכות וההידורים
לאפיית מצות מהודרות
 בעזרת השם

הכנת הקמח והמים

- א. יכין מים שנשאבו בבין השמשות [מהשקיעה עד 13.5 דקות אחריה] לתוך כלי ועמדו בו לפחות לילה אחד, ויהיו מסוננין **בעת השאיבה** בבד נקי.
- ב. יכין קמח שעמד אחרי טחינתו לפחות שתי לילות, ויש מהדרים ליקח קמח שעמד שלושה לילות.

הכנת התנור ומדידת הקמח והמים

- ג. כשאינו יודע מה הייתה רמת ההידור בחבורות שקדמו לו יש להכשיר את הכלים לפני תחילת האפיה, ועל כן: א. **צריך להכשיר את התנור מאפיות קודמות**, ואופן ההכשר הוא בהליכת הגחלים על פני כל מקום עמידת המצות ללא העדר שום נקודה. ב. **צריך ללבן את הרחת שרודים עמה את המצות**. וכמובן לוודאות שהשולחנות והמערכים נקיים משאריות בצק.
- ד. לפני כל ההתעסקות יאמרו כולם: **כל מה שאנו עושים בעסק המצות הרינו עושים לשם מצת מצוה**.
- ה. ימדוד את הקמח, ויזהר שלא לדוחסו בידי.
- ו. מודד הקמח לא יתעסק עם המים כלל אלא אדם אחר ימדד.
- ז. מודד הקמח לא יעסוק בבצק אא"כ שטף ידיו וניער בגדיו היטב.

הלישה

- ח. יתן הקמח בקערה וישפוך אדם אחר לתוכה מים, ומיד יתחיל לספור 18 דקות כדי לוודא שיסיימו את כל האפיה בתוך 18 דקות.
- ט. אחרי שגמר הלש את הלישה, וחתך את הבצק לפרוסות, מן הראוי להתחיל מיד בעסק העריכה ולא להניח את המצות בלא עסק, אולם אם עמדו בלא עסק יש להתירם.

העריכה

- י. אחרי שמתחילים בעסק העריכה אין להניח את הבצק ללא עסק יותר מכמה שניות, ועסק עניינו רידוד או לישה, או לחיצה חזקה, וגם ניקור ברעדלר דינו כעסק.
- יא. אחרי גמר המצה, אם אין מקום בתנור, ישתדל לעסוק בה עוד בניקור ברעדלער, **ויש להקפיד מאוד**, שאם מגמר עשיית החורים במצה עבר עליה דקה, צריך לפרק את המצה ולעורכה מחדש, כי אם תשהה יותר יש עליה שאלה גדולה של חימוץ.

כמו"כ, כשרואים שבכמה אפיות חוזרת על עצמה ההמתנה לתנור, יש לבחון מחדש את סדר העריכה או להפחית את כמות העיסה.

לתשומת הלב – בצק שעמד ללא עסק לפני תחילת העריכה כשר ללא פקפוק, ואילו בצק שעמד ללא עסק אחרי העריכה יש בו חשש גדול של חימוץ, ולכן כשרואים מראש שיתכן שיהיו מצות שימתינו לתנור, עדיף לא להתחיל לערוך את כל חתיכות בצק אלא להשאיר חלק מהם עומדים עד שיהיה ברור שלא יאלצו המצות המוכנות להמתין.

יב. אם רואה על השולחן פירורי בצק שאינם דבוקים לו יבערם משם, אך אין צריך כל רגע לחפשם אלא מידי כמה דקות בזמן קבוע יעבור ויסיר את כל הפירורים.

הכנסה לתנור

יג. האופה ישים לב מאוד שלא יתקרבו המצות לתנור בזמן שמניחים אותם על המקל אלא ירחיק את המקל ככל הניתן מהתנור בשעת הנחת המצות עליו, וכמו"כ לא יתעכב בהכנסה אלא ההכנסה תהא במהירות.

יד. מן הראוי שלא להכניס את המצות לתנור באותו מקל, אלא להחליף מפעם לפעם את המקל כדי שלא להכניס במקל חם.

אחר היציאה מהתנור

טו. יוציא את המצה מהתנור רק אחר שקרמו פניה, ובמצה דקה סגי בקרימה מצד אחד, ובעבה צריך קרימת שני צדדים.

טז. אם יצאה מצה כפולה או נפוחה צריך לשים אותה בצד כדי שלא תאסור את המצות שתחתיה ועליה.

יז. כשיצאו כמה מצות נפוחות או כפולות אין ליתנם זו על זו, אלא אם כן ישים ביניהם שתי ניירות כסף להפריד בין מצה למצה¹.

יח. ירחיק את המצות מהקמח.

יט. בסיום האפיה כשהצטברו מצות כשיעור חלה, מניחים את כל המצות בתוך כלי גדול ומפרישים חלה בברכה.

¹ בערימה של הפסולות, ניתן לשים זע"ז את כל המצות שהתנפחו לגמרי, כי כולם פסולות, אך אלו שהתנפח חלק מהם וצריך לעיין בהם האם כל המצה נפסלה או רק מקום הניפוח, יש ליתנם באופן שכל מצה תהא בפני"ע, ולא זו על זו, וכן בכפולות, כי הלא רק מקום הכפל נאסר ואילו שאר המצה מותר, ואסור שיגע החלק הכפול בחלק שאינו כפול שבמצה שעל גביו.